

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ПРИСЯЖНА КАТЕРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри міжнародних
економічних відносин, кандидат
економічних наук, доцент
_____Марія ШКУРАТ
« ____ » _____ 2024 р.

**ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА ТА ШЛЯХИ ЇЇ
ВИРІШЕННЯ**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма Міжнародні економічні відносини

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Зорина АТАМАНЧУК, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат екон. наук, доцент

_____ підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною
шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Присяжна К. О. Глобальна продовольча проблема та шляхи її вирішення. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024.

У роботі розглянуто теоретичні підходи щодо розуміння глобальної продовольчої проблеми. Проведено аналіз розвитку глобальної продовольчої проблеми у сучасних умовах геополітичних та економічних викликів. Охарактеризовано роль АПК у формуванні глобальної продовольчої безпеки. Проаналізовано заходи, що реалізуються світовою спільнотою в контексті вирішення глобальної продовольчої проблеми. Здійснено моделювання впливу розвитку світової економіки на глобальну продовольчу безпеку. Окреслено перспективи вирішення глобальної продовольчої безпеки в умовах війни в Україні.

Ключові слова: глобальна продовольча проблема, продовольча безпека, АПК, світова економіка.

77 с., 3 табл., 20 рис., бібліограф.: 56 найм.

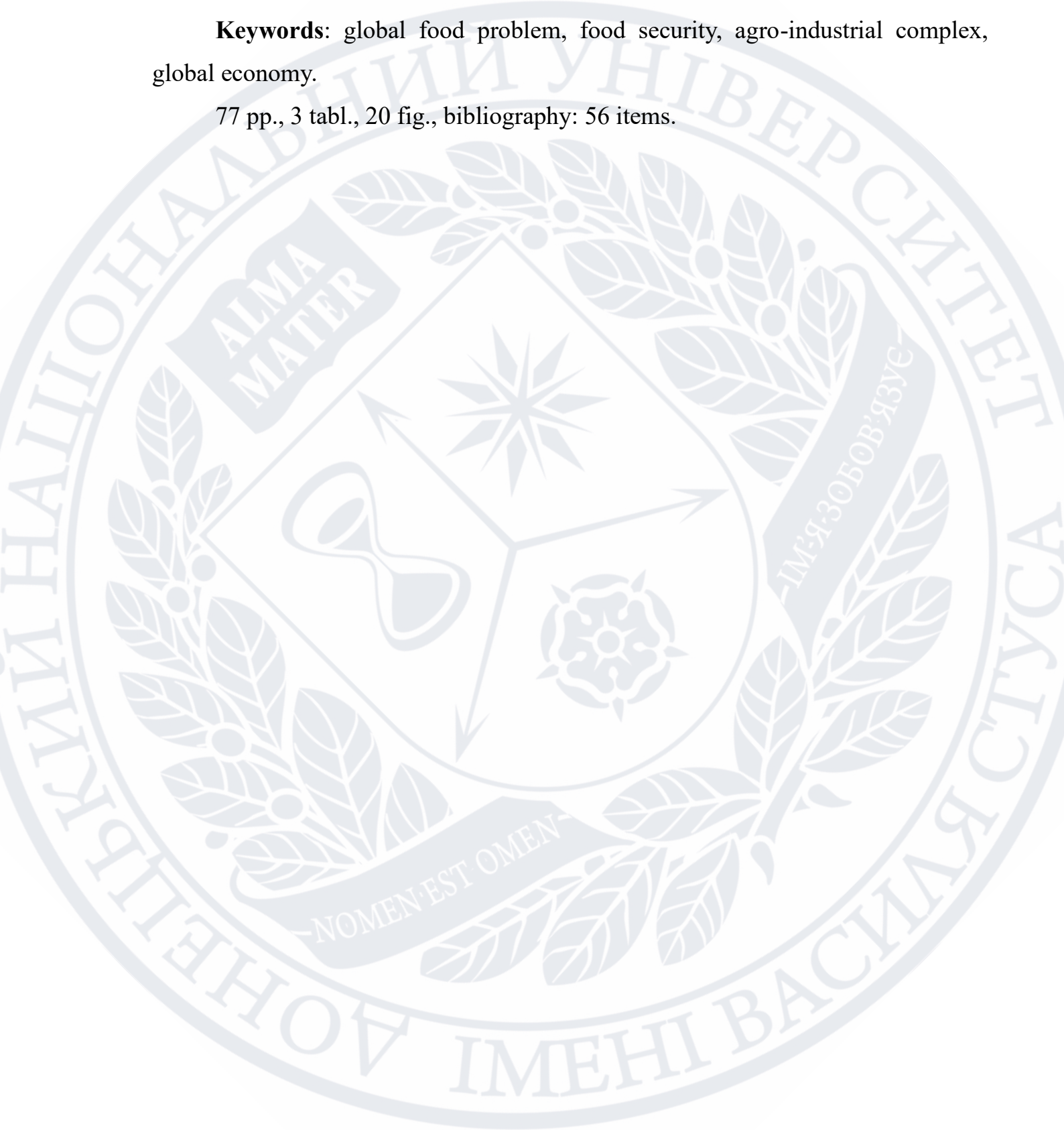
Prysiazhna K. O. Global food problem and ways to solve it. Specialty 292 International Economic Relations. Educational and Professional Program «International Economic Relations». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The study explores theoretical approaches to understanding the global food problem. It examines the development of the global food issue in the context of current geopolitical and economic challenges. The role of the agro-industrial complex (AIC) in shaping global food security is characterized. Measures implemented by the global community to address the global food problem are analyzed. The impact of global economic development on food security is modeled.

Additionally, the prospects for addressing global food security in the context of the war in Ukraine are outlined.

Keywords: global food problem, food security, agro-industrial complex, global economy.

77 pp., 3 tabl., 20 fig., bibliography: 56 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ У СВІТІ	8
1.1 Глобальна продовольча проблема: поняття та масштаби	8
1.2 Еволюція наукових підходів до формулювання причин продовольчої проблеми у світі.....	15
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СВІТОВОГО АПК ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	21
2.1 Аналіз стану глобальної продовольчої безпеки	21
2.2 Оцінка впливу світового АПК на забезпечення глобальної продовольчої безпеки	28
2.3 Дослідження тенденцій розвитку та актуальних змін, спрямованих на вирішення глобальної продовольчої проблеми в умовах сучасних викликів .	37
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ.....	42
3.1 Роль міжнародного співробітництва в розв'язанні глобальної продовольчої проблеми.....	42
3.2. Моделювання впливу розвитку світової економіки на глобальну продовольчу безпеку	
3.3 Перспективи вирішення глобальної продовольчої проблеми у зв'язку з війною в Україні.....	59
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Глобальні проблеми протидіють зростанню світової економіки в цілому та проведенню реформ у системі міжнародних економічних відносин. Однією з ключових проблем у міжнародних відносинах є продовольча проблема, яка є відображенням інтересів окремих осіб, соціальних груп, суспільства та світової спільноти в цілому стосовно задоволення потреб людей у продуктах харчування. Продовольство, його виробництво, розподіл і споживання є важливими складовими елементами світової господарської системи. Значущість продовольчої проблеми впливає, насамперед, з того, що потреба людини у їжі є пріоритетною. Проте ступінь задоволення цієї потреби залишається недостатнім. На початку XXI століття проблема недоїдання досі залишається актуальною. Розв'язання цієї проблеми відбувається дуже повільно, а в періоди глобальних економічних криз спостерігається її загострення, що підкреслює актуальність вивчення цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню глобальної продовольчої проблеми на сьогодні присвячено чимало праць науковців, а також міжнародних організацій, зусилля яких спрямовані на подолання продовольчої небезпеки. Серед науковців слід відмітити роботи З. А. Атаманчук [53], Т.В. Орєхової [54], Ю. А. Іщук [54], М. Є. Шкурат. [56], М.Л. Варламової [55], Л. В. Кучерук [1], А. В. Шлапак [2], С.В. Конохова [2] , І. М. Каліущенко [22] тощо. Незважаючи на вагомий внесок дослідників, нові виклики виклики, пов'язані з політичною та економічною нестабільністю у світі підтверджують необхідність вивчення глобальної продовольчої проблеми.

Об'єкт дослідження – процес вирішення глобальної продовольчої проблеми.

Предмет дослідження – теоретичні, науково-методичні та практичні аспекти вирішення глобальної продовольчої проблеми

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є формування теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо вирішення глобальної продовольчої проблеми.

Відповідно до мети були поставлені наступні завдання:

- вивчити поняття та масштаби глобальної продовольчої проблеми;
- проаналізувати еволюцію підходів до визначення причин продовольчої проблеми у світі;
- проаналізувати стан глобальної продовольчої безпеки;
- оцінити вплив світового АПК на забезпечення глобальної продовольчої безпеки;
- охарактеризувати тенденції розвитку та актуальні змін, спрямовані на вирішення глобальної продовольчої проблеми в умовах сучасних викликів;
- проаналізувати роль міжнародного співробітництва в розв'язанні глобальної продовольчої проблеми;
- здійснити моделювання впливу розвитку світової економіки на глобальну продовольчу безпеку;
- окреслити перспективи вирішення глобальної продовольчої проблеми у зв'язку з війною в Україні.

Положення, що виносяться на захист:

1. Результати аналізу тенденцій розвитку глобальної продовольчої проблеми.
2. Результати моделювання впливу розвитку світової економіки на глобальну продовольчу безпеку.
3. Напрями вирішення продовольчої проблеми в умовах війни в Україні.

Методи дослідження. У дослідженні використовувались методи систематизації, групування, аналітичні, статистичні та графічні методи, кореляційно-регресійний аналіз.

Інформаційною базою є офіційні сайти міжнародних організацій, таких як ФАО, Світовий банк, ООН, а також наукові роботи, що висвітлюють проблематику продовольчої проблеми.

Практичне значення мають запропоновані напрями вирішення глобальної продовольчої проблеми, що визначені на основі комплексного аналізу тенденцій формування глобальної продовольчої безпеки в умовах сучасних викликів.

Апробація результатів дослідження. Результати кваліфікаційної магістерської роботи знайшли опубліковано у статті: Атаманчук З.А., Присяжна К. Глобальна продовольча проблема та шляхи її вирішення. *Бізнес Інформ*. 2024. № 10.

Структура роботи. Кваліфікаційна (магістерська) робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків та списку використаних джерел із 56 найменувань. Загальний обсяг роботи 77 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ У СВІТІ

1.1 Глобальна продовольча проблема: поняття та масштаби

Глобальна продовольча проблема – це складна багатогранна проблема, яка характеризується нездатністю світового виробництва продовольства задовольнити потреби всіх людей в якісній та безпечній їжі.

Кучерук Л. В. визначає глобальну продовольчу проблему як «систематичне недостатнє задоволення першочергової потреби людини у повноцінному харчуванні, що має всесвітній характер розповсюдження та несе загрози для здоров'я, у першу чергу, малозабезпеченого населення світу» [1].

На думку А. В. Шлапак, С. В. Конохова глобальна проблема продовольства проявляється не лише у значному дефіциті харчових продуктів у найбідніших країнах світу, але й у фінансових обмеженнях, що стосуються певної частини населення, яка не має достатньо коштів для покупки продуктів харчування. Ця проблема також виявляється у незбалансованому раціоні харчування, порушенні нормативів споживання білків, диспропорції між споживанням білків і енергетичних продуктів, а також в дефіциті тваринних білків у харчуванні. Поширеним є також брак доступу до чистої питної води і поширення неякісних харчових продуктів додатково ускладнюють цю ситуацію [2].

Глобальна продовольча проблема, таким чином, знаходить свій прояв в наступному:

1. Недостатнє харчування. Близько 800 мільйонів людей у світі страждають від хронічного недоїдання, що призводить до затримки росту, ослаблення імунної системи та інших проблем зі здоров'ям.

2. Голод. Близько 690 мільйонів людей щороку стикаються з серйозним дефіцитом продовольства, що призводить до смерті або серйозних проблем зі здоров'ям.

3. Продовольча небезпека. Мільйони людей живуть в умовах нестійкого продовольчого забезпечення та ризикують зіткнутися з дефіцитом їжі через стихійні лиха, конфлікти або економічні потрясіння.

4. Деградація земель. Нестійкі методи ведення сільського господарства призводять до виснаження ґрунтів, ерозії та втрати біорізноманіття, що обмежує можливості виробництва продовольства в майбутньому.

5. Зміна клімату. Зміна клімату негативно впливає на сільське господарство через посухи, повені, шкідників та інші екстремальні погодні явища, що призводить до зниження врожаїв та втрати продовольства.

6. Продовольчі втрати та марнотратство. Приблизно третина всього виробленого продовольства втрачається або марнується протягом всього ланцюжка постачання, що є неефективним використанням ресурсів та посилює продовольчу небезпеку.

Глобальна продовольча проблема визначається міжнародними організаціями. Зокрема, Продовольча та сільськогосподарська організація (FAO) визначає її, як систематичну недостатність доступу до достатньої кількості безпечних та поживних продуктів харчування для всього населення планети. Згідно з FAO, глобальна продовольча проблема передбачає високий рівень голоду, недоїдання та нерівномірний розподіл харчових ресурсів у всьому світі [18].

Світовий банк та інші міжнародні організації, розглядають глобальну продовольчу проблему як складне соціально-економічне явище, що потребує спільних зусиль всіх країн світу.

Таким чином, глобальна продовольча проблема є невирішеною проблемою сучасного світу, яка вимагає негайних дій для забезпечення харчової безпеки та стабільності.

Складовою продовольчої проблеми, є стан продовольчої безпеки. Цей термін стосується ситуації, коли всі люди в будь-який час мають усі необхідні засоби для доступу до достатньої кількості їжі для задоволення своїх потреб і підтримки здорового життя. Доступ до достатнього харчування визнається

основним правом людини . Тим не менш, один мільярд людей у всьому світі наразі недоїдають, понад два мільярди страждають від нестачі основних поживних речовин у своїй їжі, а майже шість мільйонів дітей щорічно помирають від хвороб, пов'язаних з недоїданням.

Через пандемію COVID-19, триваючі конфлікти, економічну нестабільність і наслідки зміни клімату, що продовжують стрімко зростати, світ стоїть на порозі руйнівної глобальної продовольчої кризи. Хоча причини голоду та відсутності продовольчої безпеки часто залежать від країни , загалом вони є наслідком економічних потрясінь, екологічних проблем, а також конфліктів і гуманітарних криз. Ці події в поєднанні з динамічно зростаючою кількістю населення, яке сприяє збільшенню попиту на ресурсомістку та екологічно шкідливу їжу, створюють навантаження на ресурси планети [27].

Майже мільярд людей у всьому світі відчуває наслідки відсутності продовольчої безпеки. За даними Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), продовольча безпека означає наявність у будь-який час як фізичного, так і економічного доступу до достатньої кількості їжі для задоволення харчових потреб для продуктивного та здорового життя. Простіше кажучи, сім'ї можуть дозволити собі та отримати достатньо поживної їжі. Сім'я є продовольчо забезпеченою, якщо «її члени не живуть у голоді чи страху перед голодом» [27]. Зрушення у світовій економіці, включаючи зростання світових цін на продовольство та нафту, можуть вплинути на продовольчу безпеку в усьому світі, з особливо серйозними наслідками в країнах з низьким рівнем доходу.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає три основні аспекти продовольчої безпеки. По-перше, це доступність їжі, наявність достатньої кількості їжі на постійній основі. Ця їжа може бути як місцевого виробництва, так і імпортованого з інших місць. У деяких випадках громади можуть бути не в змозі виробляти власні продукти харчування на місцевому рівні через невідповідні сільськогосподарські технології чи практику; відсутність природних ресурсів або продуктивних

земель; кліматичні обмеження; надзвичайні ситуації, такі як стихійні лиха; або обмеження здоров'я, такі як ВІЛ/СНІД, які заважають людям брати участь у пологах. Також громади можуть бути не в змозі імпортувати їжу з інших місць через такі проблеми, як брак іноземної валюти, політичні заворушення або відсутність транспорту [27].

Другим аспектом продовольчої безпеки є доступ до їжі, наявність достатніх ресурсів для отримання відповідних продуктів для поживної дієти. Навіть якщо існує достатній запас їжі, щоб нагодувати всіх, їжа не завжди може бути доступною для всіх. Люди повинні мати достатні доходи та ресурси, щоб отримати продукти харчування. Існує низка факторів, які можуть вплинути на економічний доступ людини до їжі, включаючи відсутність можливостей роботи, яка могла б забезпечити достатній дохід, або відсутність професійної підготовки чи бізнес-знань для успішної діяльності, що приносить дохід [27].

Останній аспект продовольчої безпеки відомий як використання харчових продуктів, або використання поживної дієти. Це означає, що люди правильно споживають їжу на основі знань про базове харчування та догляд, а також мають доступ до води та санітарії для приготування їжі та підтримки належної гігієни. Освіта з питань харчування може бути важливою частиною покращення споживання їжі, щоб переконатися, що люди знають про різноманітність продуктів, необхідних їх організму для підтримки здоров'я. У багатьох регіонах світу, які відчують нестачу продовольчої безпеки, люди можуть споживати достатню кількість крохмалистих основних продуктів, таких як картопля, рис, кукурудза та маніок, але недостатню кількість білка, олії, молочних продуктів, фруктів і овочів, які складають збалансоване харчування [27]. Щоб змінити це, може знадобитися не лише освіта з питань харчування, але й збільшення доступності їжі за рахунок вдосконалення сільськогосподарських методів і ресурсів.

Профілактика захворювань і лікування, включаючи належну санітарію та гігієну, також важливі для правильного використання їжі. Організми людини, які страждають від недоїдання, більш сприйнятливі до таких хвороб,

як діарея та пневмонія. Але за умови правильного харчування, санітарії та гігієни багато хвороб, особливо тих, які викликані їжею та забруднювачами води, менш ймовірні [27].

Комітет Організації Об'єднаних Націй (ООН) з питань світової продовольчої безпеки визначає продовольчу безпеку як стан, при якому всі люди мають постійний фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості безпечних та поживних продуктів, які відповідають їхнім потребам та уподобанням в їжі для активного та здорового способу життя [3]. Належний доступ до їжі вважається одним з найголовніших та найважливіших прав людини. Проте, сотні мільйонів людей по всьому світу стикаються з голодом, і щодня приблизно 25,000 осіб вмирають від голоду [4]. За оцінками ООН, близько 854 мільйони людей у світі стикаються з недоїданням [5]. За думкою фахівців ООН, оптимальна продовольча безпека може бути досягнута за умови дотримання таких критеріїв: наявність достатньої кількості постачальників продуктів харчування, підтримка стабільного попиту та пропозиції на продукти харчування, а також впевненість населення в можливості легко отримати доступ до продовольства [6].

Звіт «The State of Food Insecurity in the World» від FAO та Інституту харчування та сільського господарства (IFPRI) підтверджує, що глобальна продовольча проблема залишається актуальною та потребує комплексного підходу для її вирішення. FAO визначає продовольчу безпеку як коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості, безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам і харчовим перевагам для активного та здорового життя. Хоча існують невеликі відмінності у формулюванні її різних визначень, загальна основна концепція продовольчої безпеки полягає в тому, що »всі люди в будь-який час мають доступ до достатньої, безпечної, поживної їжі для підтримки здорового та активного життя. Ця вимога щодо продовольчої безпеки встановлюється в реальності, коли нестабільні ціни на продукти харчування, спричинені подіями глобального масштабу, такими як політична

нестабільність, зміна клімату та дефіцит палива, зробили завдання досягнення та підтримки глобальної продовольчої безпеки ще більш складним [7].

ФАО/ЮНІСЕФ описали продовольчу безпеку як багаторівневу концепцію, зосереджену на чотирьох ключових вимірах:

- 1) наявність їжі;
- 2) доступ до їжі, який включає фізичний та економічний доступ до їжі;
- 3) використання їжі на основі культурних і дієтичних вимог;
- 4) стабільність їжі, тобто стабільність її забезпечення.

На політиках, урядах, промисловцях, екологічних некомерційних організаціях і на кожній окремій людині лежить обов'язок зіграти свою роль у вирішенні проблеми продовольчої безпеки, щоб гарантувати, що високі стандарти якості їжі будуть доступними в країні.

Виклики продовольчої безпеки вимагають здатності справлятися зі зростаючим дефіцитом продовольства для постійно зростаючого населення світу. З прогнозованим збільшенням населення світу на 1,7 мільярда від сьогодні до 2050 року людство чинить дедалі більший тиск на обмежені ресурси, які використовуються для виробництва їжі. Поточна модель постійно зростаючого населення, яке покладається на обмежені ресурси, є явно нежиттєздатною та підвищує важливість забезпечення нашого прагнення до «ефективності використання ресурсів» у рамках «економіки замкнутого циклу». Ряд останніх досліджень показує, що десь від 30 до 50% виробленої їжі ніколи не споживається і неминуче викидається. У США кожен громадянин витрачає понад 400 фунтів (приблизно 180 кг) їжі на рік, тоді як у Європі ця цифра становить 173 кг їжі на рік. Загальні витрати, пов'язані з харчовими відходами, для ЄС-28 у 2012 році оцінювалися в 143 мільярди євро. Подібна статистика показала, що США витрачають до 218 мільярдів доларів на рік (1,3% ВВП) на вирощування, обробку та транспортування їжі, яку ніколи не їдять. За підрахунками, у Канаді щорічно викидається більше 25 мільярдів доларів, що становить майже 2% валового внутрішнього продукту Канади.

Не можна ігнорувати руйнівний вплив продовольчої безпеки на людство, який створює значні суспільні проблеми, які потребують негайної міжнародної уваги. Останні оцінки показують, що приблизно 795 мільйонів людей у світі – трохи більше кожного дев'ятого – недоїдали в 2014–2016 роках (FAO), а приблизно 805 мільйонів людей не мали доступу до достатньої кількості їжі в період з 2012 по 2014 рік. Нещодавно ФАО повідомила, що 60% голодуючих людей на земній кулі становлять жінки, а майже 5 мільйонів дітей віком до п'яти років щороку помирають від причин, пов'язаних з недоїданням. Незважаючи на вражаючу цифру, слід підкреслити, що вона являє собою покращення на 209 мільйонів людей порівняно з 1990 і 1992 роками.

Жорстока й тривожна реальність, що стоїть за проблемою продовольчої безпеки, включає той факт, що, за оцінками, 1 із 7 американців сьогодні відчуває нестачу продовольчої безпеки. В ЄС повідомляють, що в 2013 році 55 мільйонів людей (11%) повідомили, що не можуть «дозволити собі їжу з м'ясом, куркою, рибою (або вегетаріанським еквівалентом) кожен другий день». У 2017 році, 31,7% населення Африки на південь від Сахари відчуває нестачу їжі. Ще більш приголомшливим є те, що ця цифра залишатиметься вищою за 20 % до 2027 року. У 2017 році в азіатському регіоні проживає найбільша кількість людей, які страждають від нестачі їжі: 315,2 мільйона осіб. Зараз цей азіатський регіон є регіоном, що розвивається найшвидше у світі, і наразі тут проживає 56% світового населення. Азіатський регіон має другий за величиною продовольчий дефіцит — 10,8 мільйона тонн зерна в 2017 році, що значно нижче 16,7 мільйона тон для SSA. Цей «продовольчий дефіцит» вимірює кількість їжі, необхідної для того, щоб дозволити всім групам доходу досягти цільової калорійності.

Стосовно численних публікацій, офіційних документів, груп дій і національних стратегій стає ясно, що збереження «статус-кво» в плані простого збільшення виробництва для задоволення поточних потреб більше нежиттєздатне. Ця стратегія непридатна, оскільки населення планети швидко зростає, а наша їжа виробляється з використанням природних ресурсів, що

скорочуються. Загалом 10 мільйонів га землі щороку втрачається через ерозію ґрунту та ще 10 мільйонів га через проблеми, пов'язані з іригацією. ООН передбачила щорічне зростання світового населення на 0,96% між 2015 і 2030 роками, а потім щорічне зростання на 0,63% між 2030 і 2050 роками, що призведе до зростання світового населення з поточних 7,3 мільярдів до 9 мільярдів до 2050 року. Очікується, що зростання населення відбуватиметься переважно в менш розвинених країнах із низьким рівнем доходу, які традиційно стикаються з більш серйозними проблемами продовольчої безпеки порівняно з розвиненими країнами. У цьому полягає вимога прийняти більш спільне бачення продовольчої безпеки, що охоплює всі зацікавлені сторони як на національному, так і на міжнародному рівнях. Це вимагатиме, принаймні, чіткого та стислого зосередження на таких сферах, як інфраструктура на всіх рівнях учасників, комунікація (між усіма партнерами ланцюга постачання), колективні зусилля та чітко визначені цілі, і це лише деякі з них. Буде також вимога чітко зосередитися на таких питаннях, як людські тенденції, потреби в харчуванні, урбанізація, природні ресурси та зміна клімату, про що все буде більш детально обговорено в наступних розділах.

1.2 Еволюція наукових підходів до формулювання причин продовольчої проблеми у світі

Проблема забезпечення продовольством країн, домогосподарств і окремих осіб є віковою проблемою, яка здавна виставляє людство перед викликом. Забезпечення достатньою кількістю їжі завжди було основною метою для суспільства в цілому та для кожної конкретної особи. На корінні цієї проблеми лежить інстинкт самозбереження, що є головним стимулом для всієї людської діяльності. Згідно з Жозе де Кастро, який писав про продовольчу безпеку держав, «Складно уявити, чому людина, яка претендує на перевагу над іншими живими істотами, так і не може забезпечити собі необхідне для задоволення власних потреб. Фактично, близько двох третин населення світу

постійно стикається з проблемою голоду, а приблизно півтора мільярди людей не мають достатньо ресурсів, щоб врятуватись від найстрашніших соціальних лих».

Томас Мальтус у 1798 році випустив книгу «Есе про принципи народонаселення», у якій висловив думку про те, що ріст населення перевищує темпи виробництва необхідних для задоволення людських потреб товарів. Однією з ключових ідей книги було твердження, що «сила народонаселення виявляється набагато потужнішою, ніж сила землі, що виробляє продукти для людини». Мальтус вважав, що продуктивність зростає в арифметичній прогресії, тоді як населення зростає в геометричній. Він прогнозував, що ці фактори призведуть до скорочення тривалості життя і голоду. Сучасне розуміння показує, що прогнози Мальтуса були помилковими. Наприклад, на часи Мальтуса населення планети становило близько 950 мільйонів людей. Згідно з його прогнозом про подвоєння кожні чверть століття, нині на Землі могло би проживати 242 мільярди людей. Слідувачі Мальтуса, відомі як неомальтузіанці, такі як А. Пікок, К. Боулдінг, У. Фогт, Ф. Осборн, Г. Бутуль, Г. Тейлор, П. Ерліх та інші, намагаються застосувати його теорію до сучасних умов. Вони стверджують, що високі темпи росту населення в країнах, що розвиваються, підтверджують правильність вчення Мальтуса. Деякі сучасні послідовники Мальтуса, такі як Г. Тейлор, П. Ерліх, вважають, що зростання населення сприяє виснаженню мінерально-сировинних та продовольчих ресурсів світу та загрозі навколишньому середовищу. Інші вважають, що надмірне зростання населення країн, які розвиваються, може впасти у «порочне коло слаборозвинутості» та сприяти політичним конфліктам та економічній кризі [1].

Проблема продовольчої безпеки стала предметом постійних дискусій на світовому та міжнародному рівнях з моменту, коли на початку 70-х років XX століття один із підрозділів Організації Об'єднаних Націй (ООН) – Продовольча та Сільськогосподарська Організація Об'єднаних Націй (ФАО) розробила міжнародну стратегію продовольчої безпеки [14]. Кожна восьма

людина на планеті стикається з хронічним голодом, не маючи достатньої кількості їжі для здорового та активного життя. Найбільша частка голодуючих проживає в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, а найвищий рівень недоїдання характерний для країн Африки на південь від Сахари.

Більшість наукових досліджень, які спробували систематизувати підходи до оцінки та визначення продовольчої безпеки, зазвичай не акцентують увагу на конкретних діях держав або міжнародних організацій, а зосереджуються на документах декларативного характеру, таких як меморандуми, рішення конференцій та інші зібрання. Наприклад, деякі вчені виділяють п'ять етапів в еволюції визначення продовольчої безпеки. У 40-50-х роках минулого століття відзначалася орієнтація розвинутих країн на розподіл надлишків продовольства за допомогою надання продовольчої допомоги менш заможним верствам населення. Проте в 60-х роках стало очевидним, що пряма продовольча допомога бідним країнам може мати негативні наслідки для їхнього розвитку в середньостроковій перспективі.

Узагальнення наукових досліджень щодо забезпечення продовольчої безпеки дозволило систематизувати еволюцію підходів до цієї проблеми. Погляди спеціалістів часто зосереджуються на документах загальної спрямованості, таких як меморандуми, рішення конференцій та інші. Наприклад, деякі дослідники виділяють п'ять етапів у розвитку розуміння продовольчої безпеки.

Значний інтерес до проблем виробництва продовольства, голоду та здоров'я відзначався ще до створення Організації Об'єднаних Націй з продовольчих та сільськогосподарських питань. У 1935 році вчений опублікував меморандум, в якому було вперше зазначено, що значна частина населення має недостатньо продуктів харчування.

Основні підходи до концепції продовольчої безпеки були сформульовані у 40-х роках минулого століття. З початком Другої світової війни загострилися проблеми продовольчого забезпечення, що стимулювало проведення конференції з питань продовольчої безпеки в США [15].

Важливим кроком у подальшому теоретичному розвитку підходів до визначення та оцінки продовольчої безпеки була праця лауреата Нобелівської премії з економіки 1998 року, Амартьїї Сена, «Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation», що стосується проблеми голоду. Це дослідження великою мірою вплинуло на визнання світовою спільнотою необхідності удосконалення підходів до розуміння продовольчої безпеки, як на рівні окремих осіб та домогосподарств, так і на регіональному та глобальному рівнях. Це стало важливим кроком у розвитку концепції продовольчої безпеки та сприяло переходу до нового етапу її розуміння [12].

У 1983 році, під впливом обставин, які були відображені в роботі А. Сена, визначення продовольчої безпеки було уточнене за пропозицією ФАО та за підтримки Комітету по світовій продовольчій безпеці. Згідно з уточненим визначенням, продовольча безпека – це «гарантія того, що всі люди у будь-який час будуть мати фізичну та економічну доступність до основних продуктів харчування, в яких вони мають потребу». В уточненому визначенні наголошується на необхідності забезпечення балансу між попитом і пропозицією на продовольчих ринках, вводяться поняття «фізична доступність продовольства» та «економічна доступність продовольства», що є дуже важливим, оскільки наявність продовольства на складах не означає, що воно доставляється до кінцевих споживачів. Вираз «у будь-який час» означає стабільність. Отже, питання досягнення продовольчої безпеки знову стало об'єктом уваги, перейшовши від сфери сільськогосподарського виробництва до аспектів бідності та відсутності попиту [15].

Паралельно з еволюцією концепції «продовольча безпека», за впливу ЮНІСЕФ починаючи з середини 90-х років минулого століття, з'являється нове поняття - «безпека харчування» (nutrition security). Перші визначення цього терміну були запропоновані фахівцями Міжнародного дослідницького інституту продовольчої політики (IFPRI). Під безпекою харчування розуміється: «...належний нутритивний статус, щодо засвоєних білків, калорій, вітамінів та мінералів усіх членів домогосподарства». Водночас звертається

увага на важливість належних санітарних умов, чистої води, доброго стану здоров'я та інших чинників. Окрім збалансованого харчування, важливим є також спосіб, яким організм людини засвоює отримані продукти харчування [11].

Питання співвідношення між категоріями «продовольча безпека» та «безпека харчування» залишається предметом дискусій. Більшість науковців вважають, що ці категорії відрізняються, але водночас пов'язані між собою. Деякі вважають продовольчу безпеку необхідною, але недостатньою умовою для забезпечення безпеки харчування. Інші вважають, навпаки, що безпека харчування є невід'ємною складовою продовольчої безпеки. Таку позицію підтримує Світовий банк, який у 2006 році визначив безпеку харчування як: «Стан безпеки харчування на рівні домогосподарств вважається досягнутим, коли забезпечення доступу до продовольства поєднується з адекватними санітарними умовами, належним медичним обслуговуванням та кваліфікованим доглядом на рівні, достатньому для забезпечення здорового життя для всіх членів домогосподарства» [10].

Зараз можна помітити тенденцію до поєднання проблем продовольчої безпеки і безпеки харчування, що вказує на початок нового етапу в розвитку підходів до розуміння продовольчої безпеки. Міжнародний дослідницький інститут продовольчої політики використовує терміни «продовольча безпека» і «безпека харчування» з середини 90-х років минулого століття. Зокрема, поширене визначення ЮНІСЕФ, яке також цитується в інших наукових роботах, стверджує: «Продовольча безпека та безпека харчування досягаються тоді, коли відповідна їжа (за кількістю, якістю, безпекою, соціально-економічною належністю) доступна для всіх людей у будь-який час і відповідно споживається та засвоюється ними для ведення здорового та активного способу життя» [8; 9]. Це визначення враховує не лише наявність і доступність продуктів харчування відповідної якості (тобто продовольча безпека), але й «споживання» та можливість засвоєння необхідних поживних речовин з їжі.

Висновки до розділу 1

Глобальна продовольча проблема є однією з найважливіших соціально-економічних проблем сучасного світу, яка має значний вплив на життя мільярдів людей по всьому світу. Це поняття охоплює різноманітні аспекти, включаючи недостатність доступу до продуктів харчування для мільйонів людей, низьку їхню якість, недоїдання та нерівномірний розподіл харчових ресурсів.

Значення глобальної продовольчої проблеми важко переоцінити, оскільки вона має серйозний вплив на здоров'я, економічний розвиток, соціальну стабільність та навколишнє середовище. Недостатнє харчування веде до погіршення здоров'я, зниження продуктивності праці, збільшення ризику захворювань та смертності. Погіршення ситуації з продовольчою безпекою також може спричинити соціальні конфлікти, масові міграції та інші негативні наслідки.

Масштаби глобальної продовольчої проблеми дуже великі, оскільки зараз мільярди людей по всьому світу стикаються з недоїданням та незабезпеченістю продуктами харчування. Нерівномірний розподіл ресурсів, економічні та соціальні нерівності, а також зміни клімату та екологічні проблеми додатково ускладнюють ситуацію.

Характеризуючи підходи до визначення причин глобальної продовольчої проблеми слід зазначити, що основна увага приділяється проблемі розвитку АПК, а також створенню стійких систем постачання харчових продуктів, сприяння розвитку нових технологій вирощування та переробки продуктів харчування. Розв'язання глобальної продовольчої проблеми вимагає комплексного підходу та спільних зусиль урядів, міжнародних організацій, громадських організацій та приватного сектору.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ

2.1 Аналіз стану глобальної продовольчої безпеки

Досліджуючи стан продовольчої безпеки слід відмітити погіршення досягнення прогресу і загострення глобальної продовольчої проблеми. У 2023 році понад 281 млн осіб в 59 країнах відчули проблему гострої продовольчої небезпеки, що стрімко збільшується протягом останніх років (рис. 2.1).

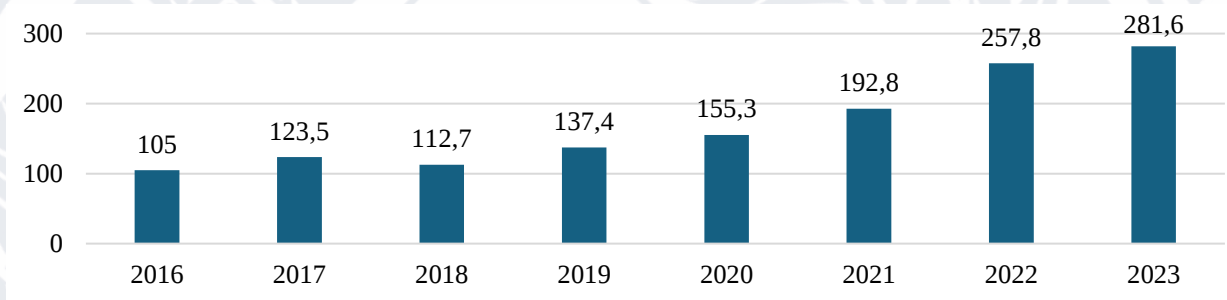

Рисунок 2.1 – Кількість населення, що гостро зазнали вплив глобальної продовольчої небезпеки у 2016-2023 рр., млн осіб

Джерело: складено автором за даними [26]

Найбільше за кількістю населення, що зазнали продовольчої небезпеки були Демократична республіка Конго, Нігерія, Судан, Афганістан, Ефіопія (рис. 2.2).

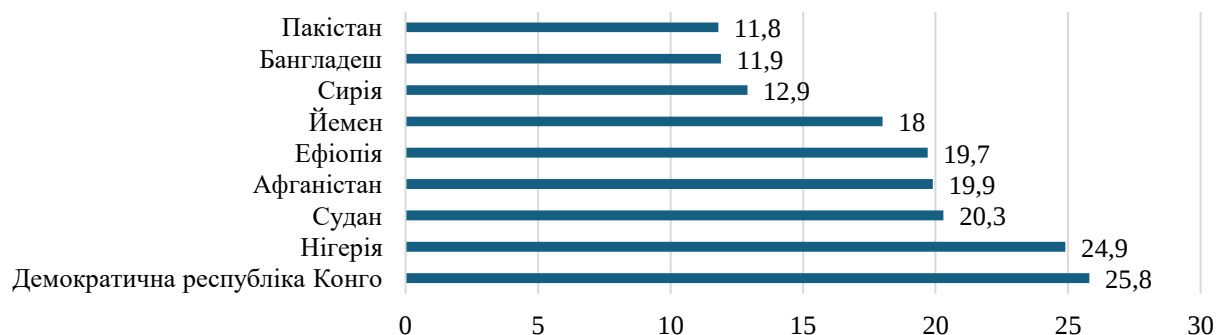

Рисунок 2.2 – Країни, з найбільшою кількістю населення, що гостро зазнали вплив глобальної продовольчої небезпеки, млн осіб

Джерело: складено за даними [26]

Причини продовольчої кризи взаємопов'язані та підсилюють один одного. Гостра відсутність продовольчої безпеки рідко спричинена одним шоком чи небезпекою, а скоріше взаємодією між шоками та основною бідністю, структурними недоліками та іншими факторами вразливості. Тим не менш, можна визначити основний драйвер для кожної країни/території.

У 2023 році гостре недоїдання серед дітей і жінок у країнах, які охопили продовольчу кризу, продовжувало загострюватися, особливо серед переміщених осіб і тих, хто постраждав від конфліктів.

Кількість дітей з помірним гострим недоїданням у 2023 році склала 26,6 млн осіб, з важким – 9,8 млн осіб. Найбільша кількість дітей до 5-ти років з гострим недоїданням спостерігалась в Нігерії, Ефіопії та Афганістані (рис. 2.3).

Нові, загострення та затяжні конфлікти, екстремальні кліматичні явища та економічні труднощі призвели до ще одного року зростання кількості людей, які були змушені залишити свої домівки у 2023 році.

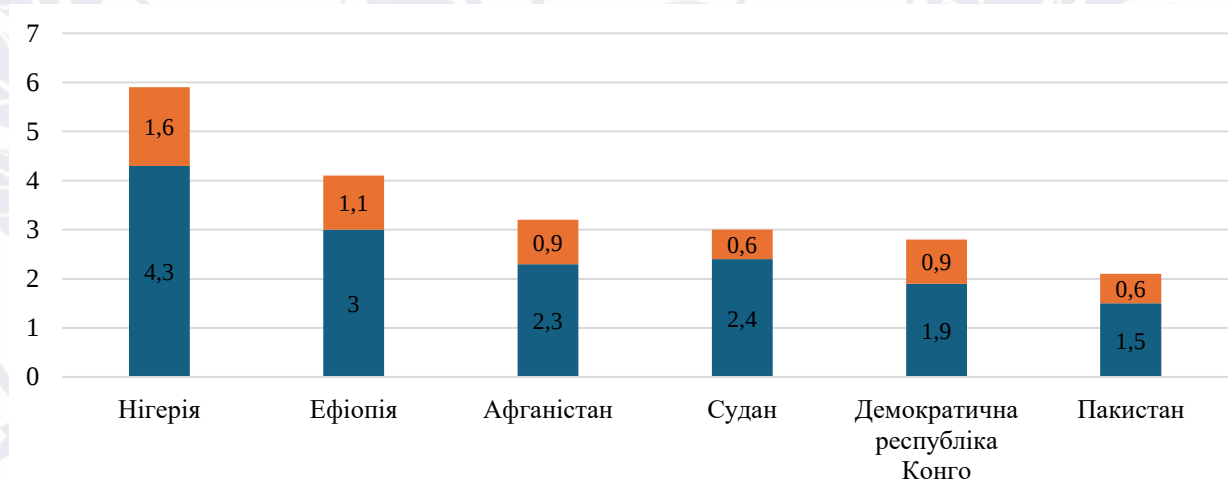

Рисунок 2.3 – Країни, з найбільшою кількістю дітей до 5-ти років, що зазнали гострого недоїдання у 2023 р., млн осіб

Джерело: складено за даними [20]

У 2023 році у регіоні Центральної та Південної Африки 49,6 млн людей або 21% проаналізованого населення зіткнулися з високим рівнем гострої продовольчої безпеки у 2023 році в 13 країнах; 10,1 млн вимушено

переміщених осіб у 13 країнах продовольчої кризи у 2023 році, включаючи 8,9 мільйона ВПО та 1,2 мільйона біженців і шукачів притулку; 3,9 млн – діти, що страждають від гострого недоїдання, у п'яти країнах, де продовольча криза, 1,2 мільйона з них страждають від найважчої форми виснаження (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Регіональні показники щодо гострої продовольчої небезпеки

Частка населення, що зіткнулася в досліджуваних країнах з гострою продовольчою небезпекою, %	Кількість вимушено переміщеного населення, млн осіб	Кількість дітей до 5-ти років, що страждають від гострого недоїдання
<i>Центральна і Південна Африка</i> (країни, що найбільше потерпають: Ангола, ЦАР, Конго, Демократична республіка Конго, Есватіні, Лесото, Мадагаскар, Малаві, Мозамбік, Намібія, Танзанія, Замбія, Зімбабве)		
21	10,1	3,9
<i>Східна Африка</i> (країни, що найбільше потерпають: Бурунді, Джибуті, Ефіопія, Кенія, Сомалі, Південний Судан, Судан, Уганда)		
24	20,7	12,1
<i>Західна Африка</i> (країни, що найбільше потерпають: Бенін, Буркіна-Фасо, Камерун, Чад, Кот д'Івуар, Гвінея, Ліберія, Малі, Мавританія, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сйерре-Леоне)		
11	9,7	14
<i>Азія</i> (країни, що найбільше потерпають: Афганістан, Бангладеш, М'янма, Пакистан, Шрі Ланка)		
30	11,8	5,4
<i>Латинська Америка</i> (країни, що найбільше потерпають: Колумбія, Домініканська Республіка, Еквадор, Сальвадор, Гватемала, Гаїті, Гондурас, Нікарагуа, Перу)		
17	12,0	0,3
<i>Середній Схід і Північна Африка</i> (країни, що найбільше потерпають: Алжир, Єгипет, Ірак, Йорданія, Ліван, Палестина, Сирія, Туреччина, Ємен)		
54	22,2	0,8

Джерело: систематизовано автором

У Східній Африці 64,2 млн людей або 24% проаналізованого населення зіткнулися з високим рівнем гострої продовольчої безпеки у 2023 році у восьми країнах.; 20,7 млн вимушено переміщених осіб до 2023 року – 15,9 мільйона

ВПО та 4,8 мільйона біженців і шукачів притулку; 12,1 млн діти страждали від гострого недоїдання, причому 3 мільйони з них страждали від найважчої форми у восьми країнах.

У Західній Африці 44,3 млн людей або 11% проаналізованого населення зіткнулися з високим рівнем гострої продовольчої безпеки у 2023 році в 14 країнах; 9,7 вимушено переміщених осіб у 13 країнах продовольчої кризи у 2023 році, включаючи 7,5 мільйонів ВПО та 2,2 мільйона біженців і шукачів притулку; 14,0 млн дітей, які страждають від гострого недоїдання, у 14 країнах, де трапилася продовольча криза, 3,9 мільйона з них страждають від найважчої форми виснаження.

В Азії найбільш гостро проблема продовольчої безпеки стоїть перед країнами Афганістан, Бангладеш, М'янма, Пакистан, Шрі Ланка. У цих країнах 59 млн людей або 30% проаналізованого населення зіткнулися з високим рівнем гострої продовольчої безпеки у 2023 році в п'яти країнах, 11,8 млн вимушено переміщених осіб у чотирьох країнах до 2023 року, включаючи 8,7 мільйона ВПО та 3,2 мільйона біженців і шукачів притулку; 5,4 млн дітей із гострим недоїданням у двох країнах, 1,5 мільйона з них страждають у найважчій формі.

У Латинській Америці до таких країн належать: Колумбія, Домініканська Республіка, Еквадор, Сальвадор, Гватемала, Гаїті, Гондурас, Нікарагуа, Перу. 19,7 млн людей або 17% проаналізованого населення зіткнулися з високим рівнем гострої продовольчої безпеки в 2023 році в дев'яти країнах, 12 млн людей, вимушено переміщених у п'яти країнах до 2023 року, включаючи 7,3 мільйона ВПО та 4,8 мільйона мігрантів і біженців; 0,3 млн людей, вимушено переміщених у п'яти країнах до 2023 року, включаючи 7,3 мільйона ВПО та 4,8 мільйона мігрантів і біженців.

Відповідно по підходу ФАО показниками, що демонструють глобальну продовольчу безпеку також є:

- поширеність недоїдання;
- кількість людей, які недоїдають,

- поширеність помірної або серйозної продовольчої небезпеки;
- поширеність ожиріння серед дорослого населення.

Поширеність недоїдання у світі зростає, про що свідчить зростання кількості людей, що недоїдають з 568,3 млн осіб у 2016 році до 733,4 у 2023 році. Також дана тенденція знаходить свій прояв у зростанні частки населення, що стикнулася з цією проблемою (рис. 2.4).

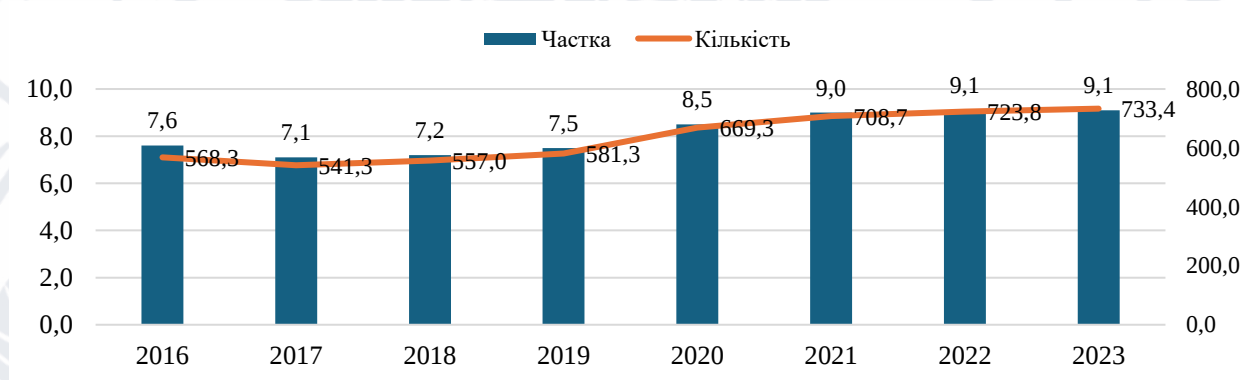

Рисунок 2.4 – Поширеність недоїдання у світі у 2016–2023 рр. (% та млн осіб)

Джерело: складено автором за даними [18]

Негативною тенденцією є зростання кількості людей, що зазнавали помірної та суттєвої продовольчої небезпеки з 1688,4 млн осіб у 2016 році до 2325,5 млн осіб у 2023 році, що склало 22,5 % та 28,9 % від кількості населення відповідно (рис. 2.5).

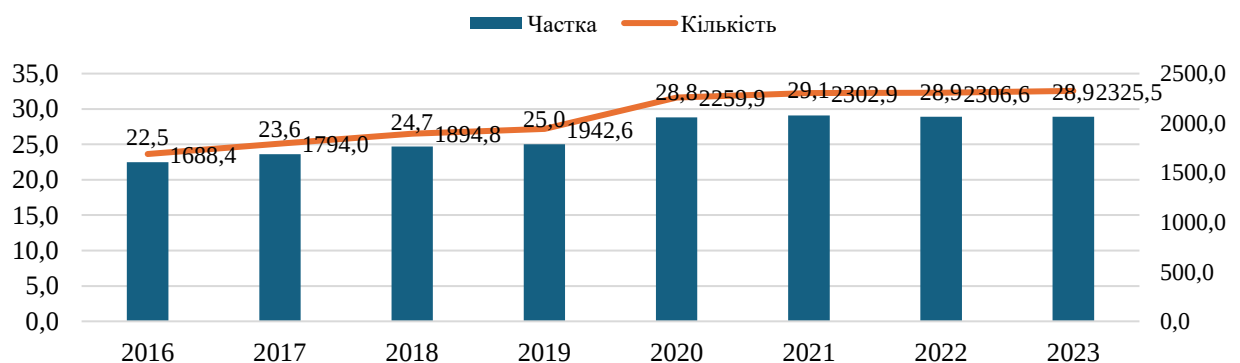

Рисунок 2.5 – Поширеність помірної та суттєвої продовольчої небезпеки у світі у 2016–2023 рр. (% та млн осіб)

Джерело: складено автором за даними [18]

Індикатором продовольчої небезпеки є також поширеність ожиріння, що свідчить про незбалансованість харчування. Частка населення протягом аналізованого періоду зросла на 2,4 %, що свідчить про загострення проблеми (рис. 2.6).

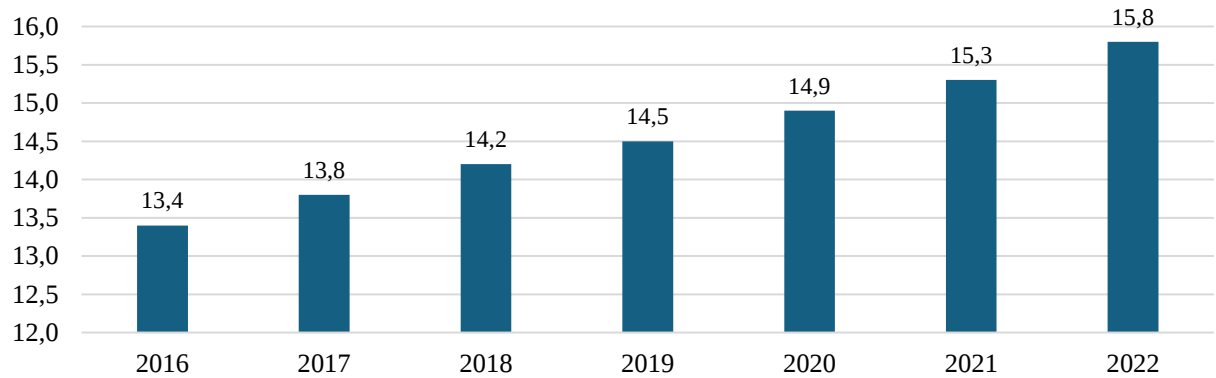

Рисунок 2.6 – Частка дорослого населення світу, що зазнала ожиріння 2016–2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [18]

Важливо також звернути увагу на зростання нерівності між регіонами. Зокрема, для країн Америки тенденція є позитивною, так як спостерігається зменшення даного індикатора для субрегіонів Америки у 2023 році у порівнянні з 2016 роком. Для Європи, як і для Північної Америки тенденція є стабільною, частка такого населення менше 2,5 % (рис. 2.7).

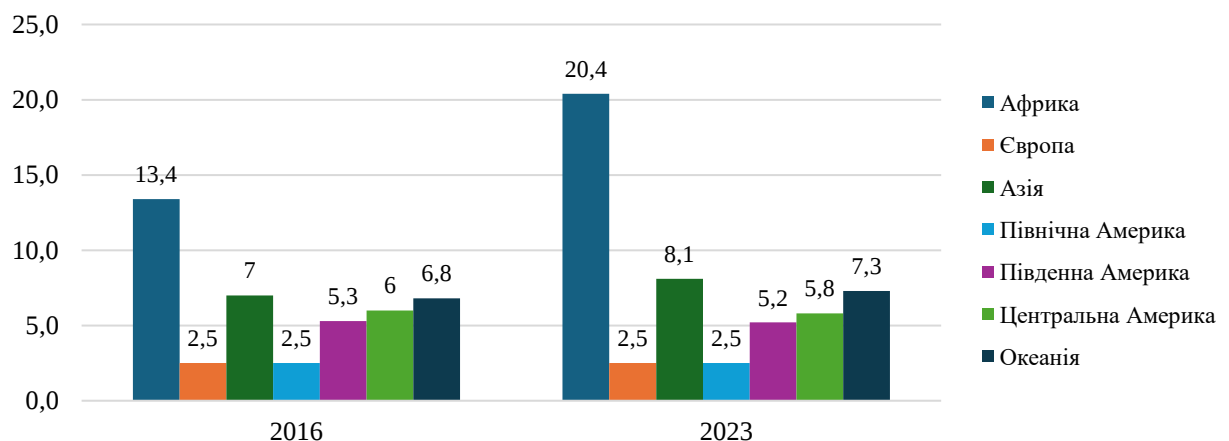

Рисунок 2.7– Частка населення за регіонами світу, що зазнала недоїдання 2016–2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [18]

Для Азії, Океанії спостерігалось зростання на 1,1 % та 0,5 % відповідно. Найгірші тенденції демонструє регіон Африки де частка населення, що недоїдає зросла на 7 % і станом на 2023 рік, п'ята частина населення підпадає під категорію людей, що зазнають недоїдання.

При цьому в Центральній Африці даний показник становить 30 % станом на 2023 рік (рис. 2.8). Високе значення спостерігається і в Східній Африці.

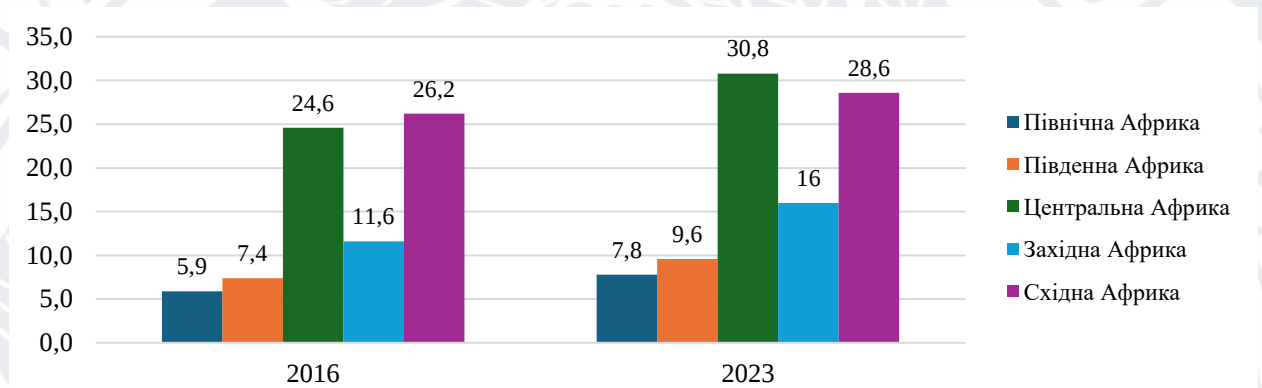

Рисунок 2.8 – Частка населення Африки за субрегіонами, що зазнала недоїдання 2016–2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [18]

Аналізуючи країни за індексом продовольчої безпеки, слід зазначити що лідером є Фінляндія з показником 83,7 (рис. 2.9).

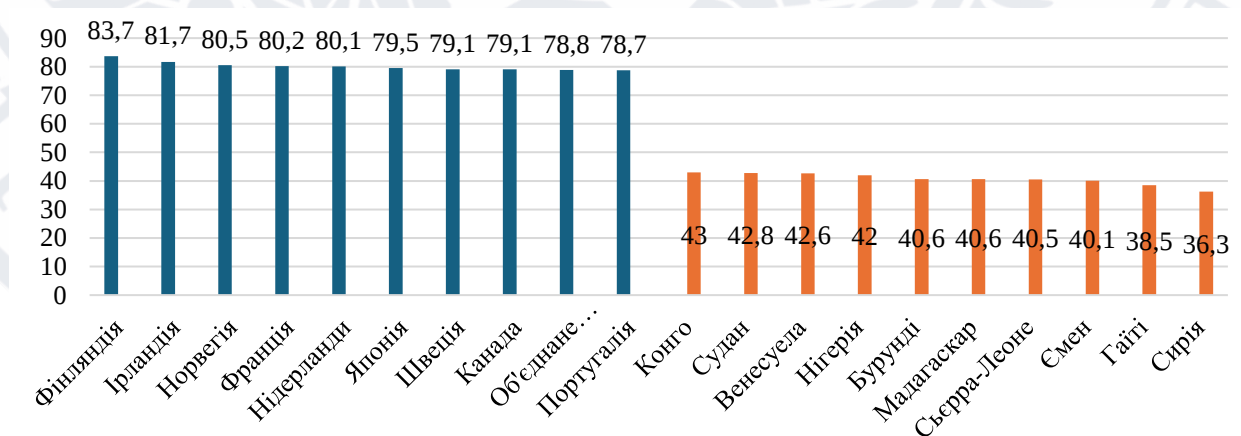

Рисунок 2.9 – Країни за індексом продовольчої безпеки, 2022 р.

Джерело: складено автором за даними [23]

Значення індексу продовольчої безпеки для України у 2022 році 57,9, при цьому 2,8 % – поширеність недоїдання; 15,9 % дітей із затримкою росту; 4,1 % дітей із недостатньою вагою; 26,1 % населення страждають від ожиріння. Таким чином, сьогодні тенденції у сфері продовольчої безпеки змушують світову спільноту переглядати політики щодо подолання продовольчої проблеми шляхом оптимізації використання світового АПК.

2.2 Оцінка впливу світового АПК на забезпечення глобальної продовольчої безпеки

Світовий агропромисловий комплекс (АПК) відіграє вирішальну роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, адже забезпечує виробництво продуктів харчування, які споживають мільярди людей у всьому світі, і забезпечує робочі місця для мільйонів людей.

Здорові, стійкі та інклюзивні продовольчі системи мають вирішальне значення для досягнення світових цілей розвитку. Розвиток сільського господарства є одним із найпотужніших інструментів для подолання крайньої бідності, підвищення спільного процвітання та прогонування прогнозованих 10 мільярдів людей до 2050 року. Зростання в сільськогосподарському секторі в два-чотири рази ефективніше підвищує доходи найбідніших верств населення порівняно з іншими секторами.

За даними Світового банку сільське господарство також має вирішальне значення для економічного зростання: на його частку припадає 4% світового валового внутрішнього продукту (ВВП), а в деяких країнах, що найменш розвиваються, воно може становити понад 25% ВВП (рис. 2.10).

Але зростання, спричинене сільським господарством, зменшення бідності та продовольча безпека знаходяться під загрозою: численні потрясіння – від збоїв, пов'язаних із COVID-19, до екстремальних погодних умов, шкідників і конфліктів – впливають на продовольчі системи.

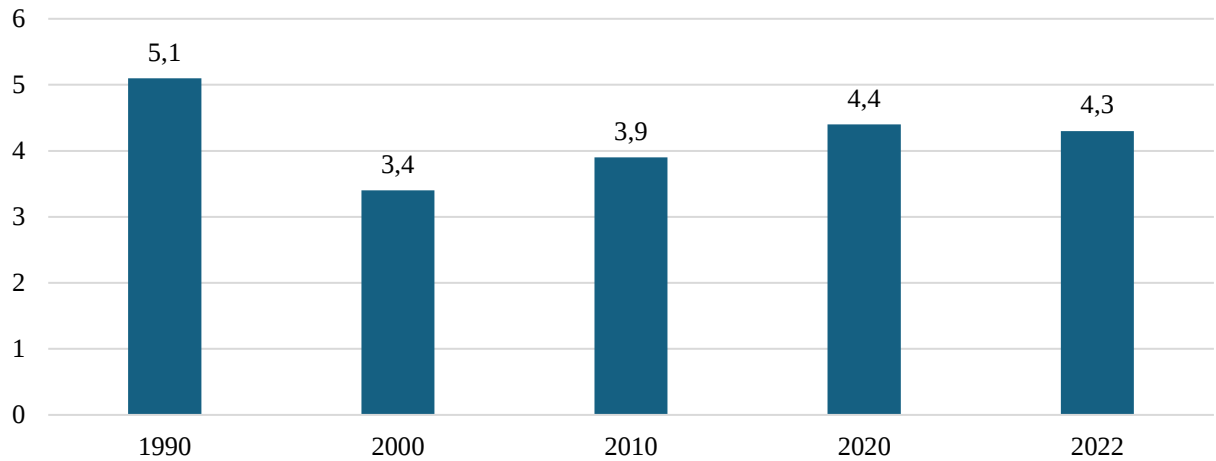

Рисунок 2.10 – Частка сільського, лісового та рибного господарства у ВВП, 1990-2022, %

Джерело: складено автором за даними [17]

Частка земель відведена для розвитку сільського господарства складає 36,8 %.

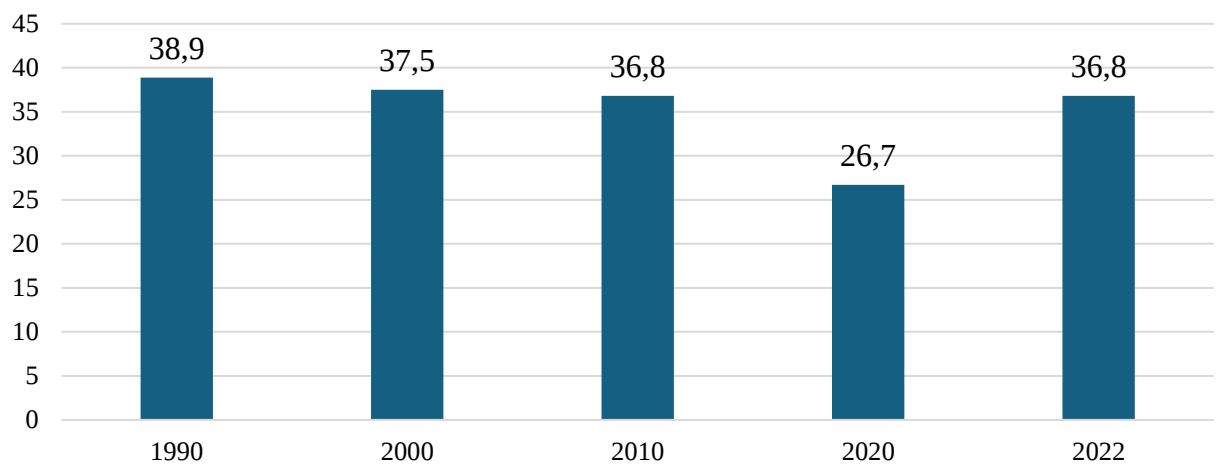

Рисунок 2.11 – Частка земель відведена для розвитку сільського господарства у світі у 1990-2022 рр., %

Джерело: складено за даними [17]

Сільськогосподарське виробництво є не лише основою для покращення харчування, але також є основним джерелом доходу для багатьох. Збільшення виробництва сільськогосподарських культур має ключове значення для подолання голоду, а також економічного та соціального розвитку.

Слід зазначити, що протягом останніх років спостерігається не тільки загальне збільшення обсягів виробництва сільськогосподарських культур, але і значення на душу населення. Наприклад, одними з найважливіших культур рослинництва є кукурудза та зерно. Виробництво кукурудзи зросло з 90,3 кг на особу до 145,89 кг на особу в 2023 році. (рис. 2.12).

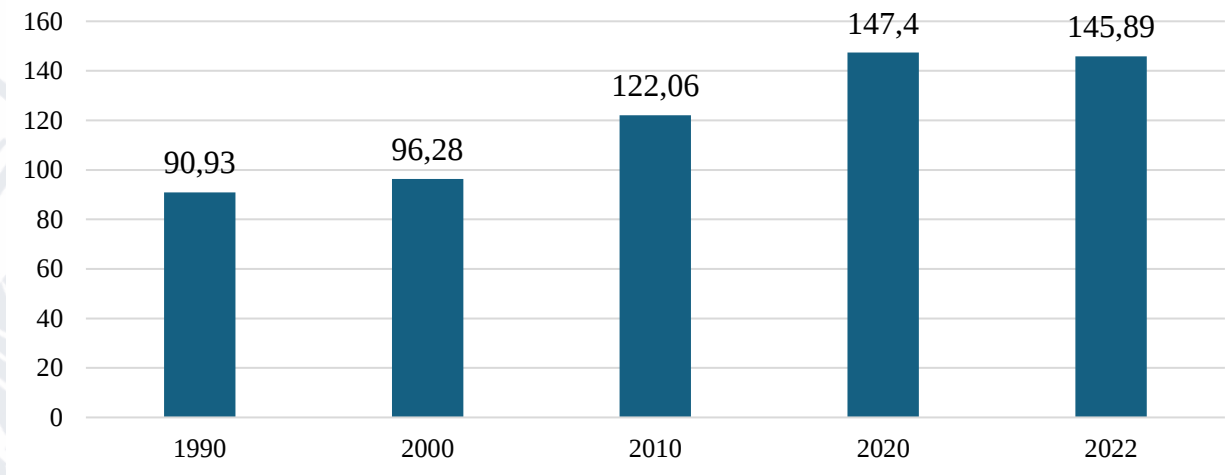

Рисунок 2.12 – Виробництво кукурудзи у світі у 1990-2022 рр., кг на 1 особу

Джерело: складено за даними [30]

Також зросло і виробництво зернових культур, хоча відсутні стійкі тенденції, так, з 1990-по 2000 рік відбулось різке падіння, після чого ситуація стабілізувалась і в 2023 році на одну особу в світі вироблено 363,65 кг зерна.

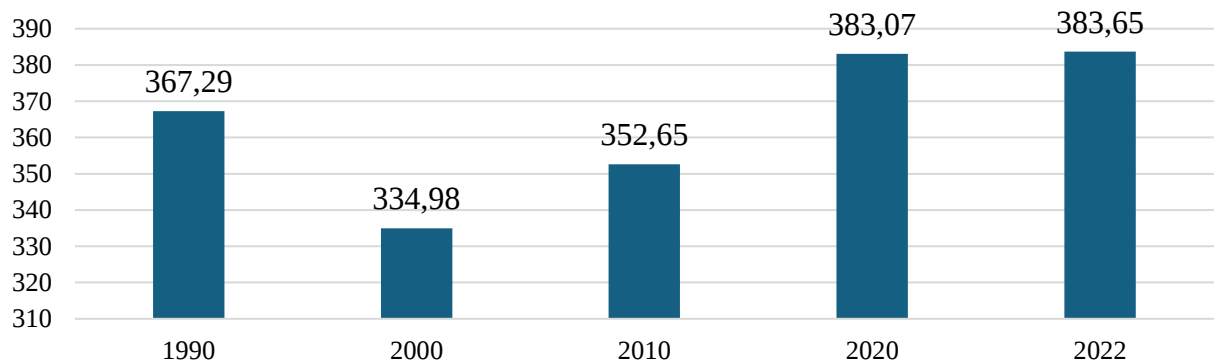

Рисунок 2.13 – Виробництво зерна у світі у 1990-2022 рр., кг на особу

Джерело: складено за даними [30]

Виробництво продуктів тваринного походження також за деякими сегментами зростало (рис. 2.14). Зокрема, станом на 2022 рік на одну особу у світі вироблялось 11,68 кг яєць, а в 1990 році цей показник склав 7,03 кг.

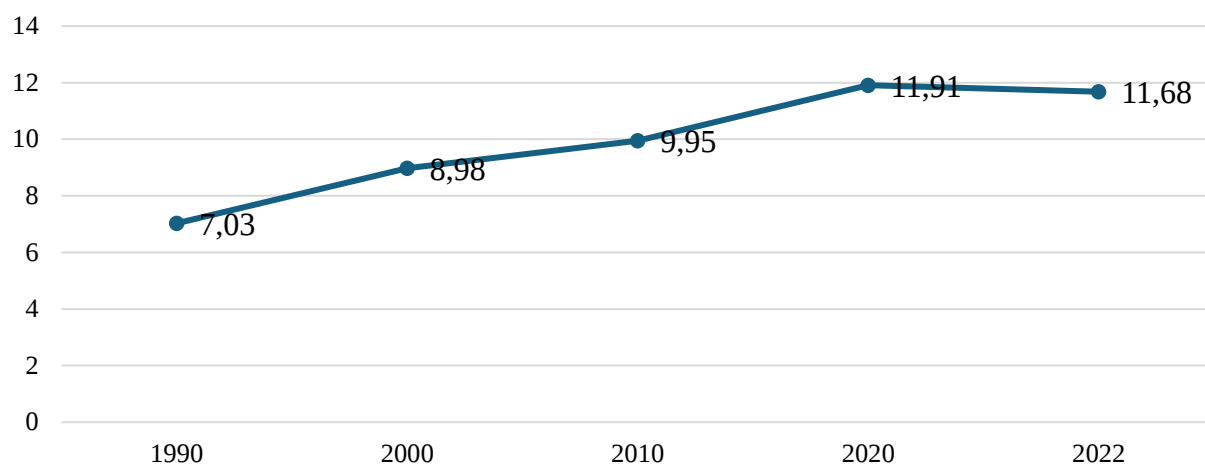

Рисунок 2.14 – Виробництво яєць у світі у 1990-2022 рр., кг на 1 особу
Джерело: складено за даними [30]

Виробництво м'яса у світі зросло з 33,25 кг на 1 особу до 45,22 кг на 1 особу.

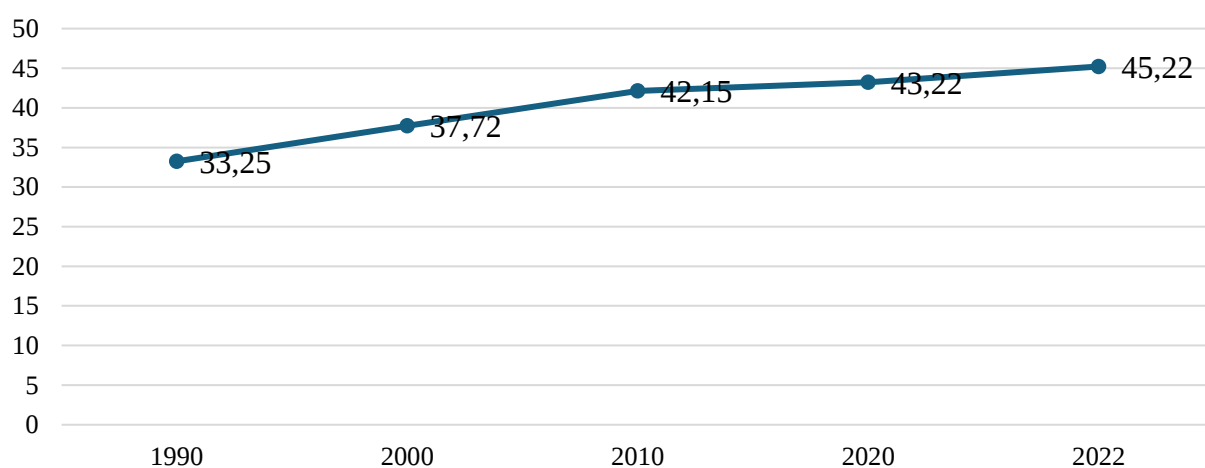

Рисунок 2.14 – Виробництво м'яса у світі у 1990-2022 рр., кг на 1 особу

Джерело: складено за даними [30]

Виробництво олійних культур не характеризується стійкою динамікою, суттєве падіння відбулось у період з 2020 по 2022 рік (рис. 2.15).

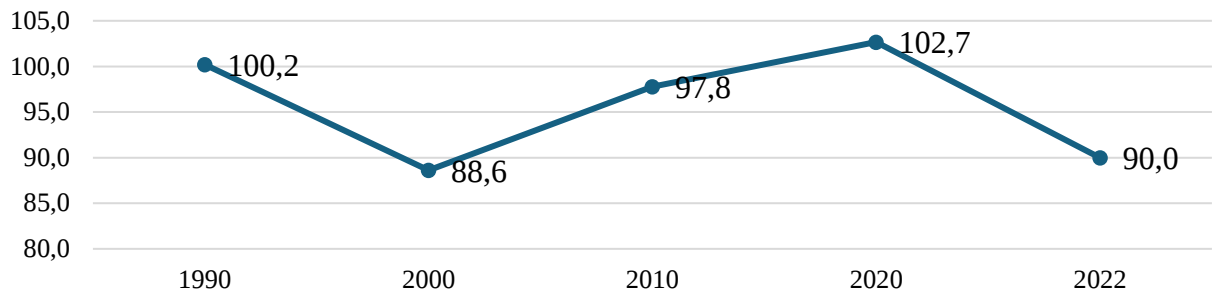

Рисунок 2.15 – Виробництво олійних культур у світі у 1990-2022 рр., кг на 1 особу

Джерело: складено за даними [30]

Виробництво цукру, не зазнало суттєвого зростання протягом аналізованого періоду, але динаміка є позитивною (рис. 2.15).

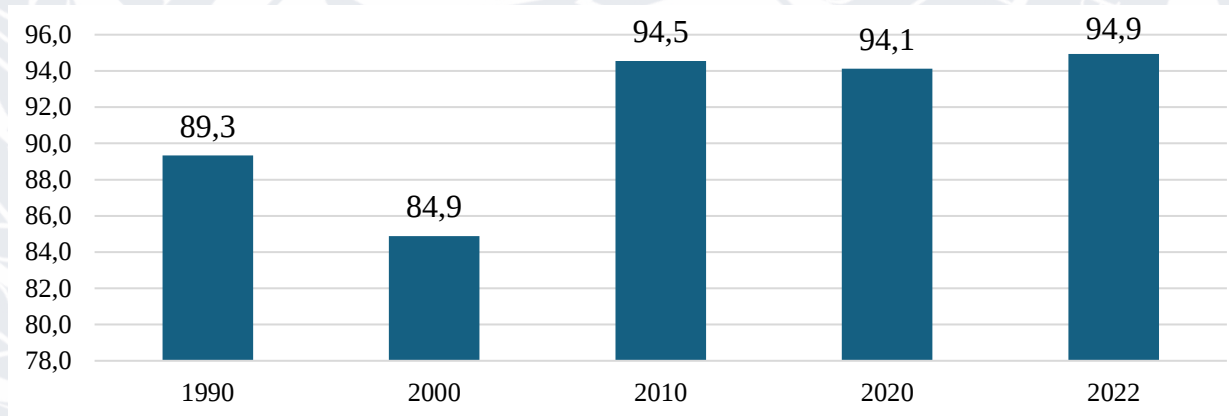

Рисунок 2.15 – Виробництво цукру у світі у 1990-2022 рр., кг на 1 особу

Джерело: складено за даними [30]

Обсяг продуктів харчування, які ми вирощуємо, швидко зріс завдяки двом факторам: збільшилася кількість землі, яку ми використовуємо для сільського господарства, але найбільшим фактором стало швидке зростання врожайності.

У багатьох країнах світу також зросла різноманітність дієт. Зернові, коренеплоди та інші основні культури колись становили більшість сільськогосподарської продукції. Це поширилося на бобові, фрукти, овочі, горіхи, насіння та інші продукти.

У цілому характеризуючи динаміку зростання виробництва сільськогосподарської продукції слід відмітити позитивні тенденції.

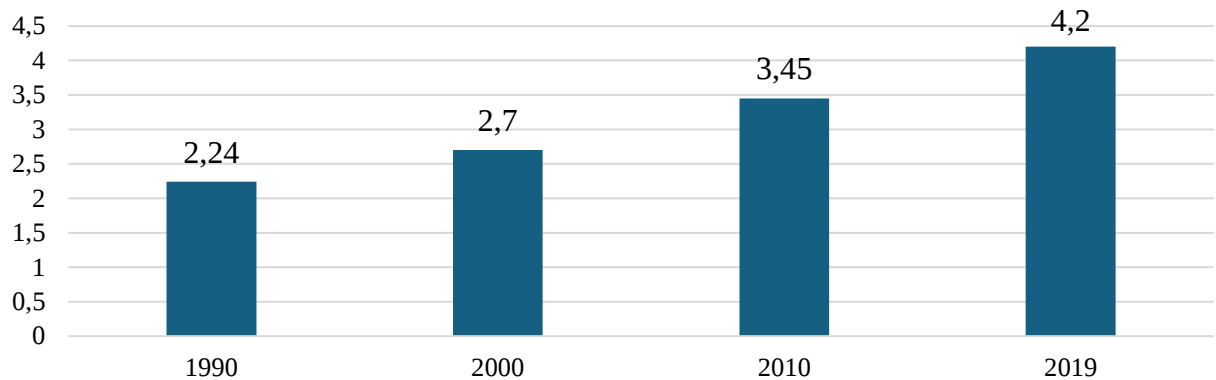

Рисунок 2.16 – Виробництво сільськогосподарської продукції у світі з 1990 по 2019 рр., трлн дол. США

Джерело: складено за даними [30]

Сільськогосподарське виробництво також стало набагато більш інтернаціональним. Історично виробництво їжі було локалізовано скрізь: фермери виготовляли їжу для своїх сімей чи громад. Навіть коли торгівля продуктами харчування набула більшого поширення, вона здебільшого обмежувалася внутрішніми ринками.

Зараз великі обсяги їжі продаються на міжнародному рівні. Це зробило дієти в усьому світі набагато різноманітнішими, а також може стати важливим джерелом доходу (від «товарних культур») для фермерів. Особливо це стосується країн із низьким рівнем доходу [30].

Одним з показників, що демонструє значимість АПК для продовольчої безпеки є залежність від імпорту зернових. Цей індикатор показує, наскільки країна залежить від імпорту зернових для забезпечення внутрішнього споживання. Його значення вище 0% вказує на залежність країни від імпорту зернових, менше 0% означає, що країна є експортером зернових, близько 0% свідчить про баланс між імпортом і експортом. Цей показник важливий для оцінки продовольчої безпеки, оскільки висока залежність від імпорту робить

країну вразливою до змін на глобальних ринках (наприклад, цінових шоків або торговельних обмежень).

Значення даного індикатору збільшилось з 0,8% у 2016–2018 роках до 1,3% у 2017–2019. з 2019–2021 рр. спостерігається суттєве зниження — до 0,7%, а в 2020–2022 роках — до 0,1%. Зростання до 2018–2020 років може бути результатом збільшення імпорту через неврожай, природні катастрофи чи інші глобальні фактори, що впливають на доступність зернових (рис. . Зниження після 2019 року свідчить про зміцнення позицій самозабезпечення зерновими у багатьох країнах або зміну зовнішньоекономічної політики, наприклад, введення стимулів для внутрішнього виробництва чи обмеження імпорту через пандемію COVID-19. Низька залежність (0,1% у 2020–2022 рр.) означає більшу незалежність і стійкість до глобальних криз. Однак залежність від імпорту (1,3%) у попередні періоди може свідчити про вразливість систем продовольчої безпеки в умовах торговельних чи кліматичних викликів (рис. 2.17).

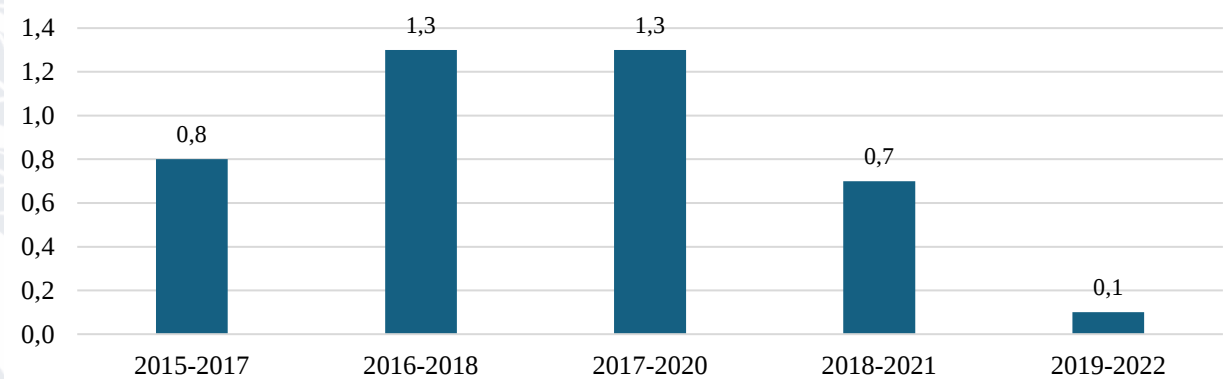

Рисунок 2.17 – Світовий показник залежності від імпорту зернових (середнє значення за три роки) за 2015–2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [18]

Український АПК має велике значення для світової економіки. Протягом своєї історії Україна виступала «житницею» для сусідніх і віддалених регіонів. У 1940-50-х роках вона забезпечувала понад 25% зерна Радянського Союзу. У період 1991-1996 рр. експорт української пшениці зріс з 0,8 до 1,8 млн тон, а в

2013-2016 рр. — з 8 до 14 млн тон. У 2021 році Україна забезпечувала 10% світового експорту пшениці, 15% кукурудзи та ячменю, а також 50% соняшникової олії, що зробило її важливим гравцем на світових аграрних ринках [31].

Україна відіграє значну роль у світовому агропромисловому комплексі, займаючи провідні позиції за виробництвом і експортом основних сільськогосподарських культур. Зокрема, є найбільшим експортером соняшникової олії у світі. Основні ринки — Індія, Європейський Союз та Китай. Україна посідає 4-те місце у світі за експортом кукурудзи, що становить 12% глобального обсягу. Основні ринки збуту — Китай, ЄС, Єгипет, Іран та Туреччина. Слід відмітити також роль українського АПК на ринку Пшениці, країна експортує близько 9% світового обсягу пшениці, посідаючи 5-те місце серед експортерів. Основними імпортерами є Єгипет, Індонезія, Туреччина, Пакистан і Бангладеш. Також вона є третім за величиною експортером ячменю, забезпечуючи 17% світового експорту та посідає 3-тє місце серед експортерів ріпаку, забезпечуючи 20% світового експорту [31].

Внаслідок війни країна зазнала великих збитків в сільськогосподарській інфраструктурі та покинуті землі для вирощування продуктів харчування. Зерноховища, системи поливу, ферми та сільськогосподарська техніка були викрадені, пошкоджені або знищені, погіршуючи проблеми з ланцюгами постачання та експортною логістикою (включаючи відсутність морського доступу в перші місяці війни, а потім часті затримки у обробці суден) та збільшуючи витрати на виробництво. Оброблювані землі були забруднені мінами. Атака у червні 2023 року, яка знищила Каховську дамбу, позначилася на сільському господарстві, рибальстві, торгівлі та промисловості, що мало наслідки для економіки регіону. Пошкодження поливу від розриву дамби призвели до втрат в розмірі 377 мільйонів доларів США врожаю. Збитки та втрати в агросекторі України змінюють характер і масштаб сільськогосподарської діяльності країни. Загальна посівна площа зменшилася у 2023 році, з 7 відсотками від загальної площі сільгосп земель України -

переважно вздовж фронтів – були покинуті. Ці землі зараз лежать переважно у південних та східних областях, де була здійснена і вироблена більшість двох найбільших врожаїв для експорту України: пшениці та насіння соняшника. Ця земля в 2023 році могла б принести доход у розмірі 2 мільярдів доларів США від пшениці та олійних культур (NASA Harvest, грудень 2023 року). Области, розташовані на фронті (Харківська, Херсонська та Запорізька), зазнали найбільших втрат. Вінницька область у центральній частині України також зазнала значних втрат, не будучи прямо задіяною у бойових діях (RDNA3, лютий 2024 року). Дрібні та середні сільськогосподарські підприємства повідомили про 9-відсоткове зменшення оброблених площ для вирощування зернових та маслинних культур

Таким чином, в цілому вплив світового АПК на продовольчу безпеку можна оцінити за наступними напрямками.

1. Виробництво продуктів харчування. Світовий АПК щорічно виробляє достатньо їжі, щоб прогодувати всіх людей на планеті. Проте, близько 800 мільйонів людей все ще страждають від хронічного недоїдання, що відбувається через низку факторів, таких як бідність, нерівність, конфлікти та стихійні лиха;

2. Доступ до продуктів харчування. Незважаючи на зростання виробництва сільськогосподарських продуктів, як було зазначено вище, не всі люди мають до неї доступ.

3. Якість продуктів харчування. Якість продуктів харчування є важливою для здоров'я та добробуту людей. Проте, багато людей у всьому світі не мають доступу до безпечної та поживної їжі. Це може призвести до недоїдання, хронічних захворювань та інших проблем зі здоров'ям.

4. Стійкість. Світовий АПК повинен бути стійким, щоб впоратися зі зміною клімату, зростанням населення та іншими викликами, що потребує впровадження нових технологій, збереження природних ресурсів та зменшення викидів парникових газів. Загалом, світовий АПК відіграє важливу, але складну роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Існує багато

проблем, які необхідно вирішити, щоб гарантувати, що всі люди мають доступ до безпечної, поживної та доступної їжі.

2.3 Дослідження тенденцій розвитку та актуальних змін, спрямованих на вирішення глобальної продовольчої проблеми в умовах сучасних викликів

З 2012 по 2015 рік світовою спільнотою було досягнуто значних успіхів, але далі прогрес було знищено. Сьогодні світ стикається з безпрецедентними викликами в забезпеченні продовольчої безпеки. Зростання населення, зміна клімату, деградація земель, ерозія біорізноманіття та геополітична нестабільність – це лише деякі з факторів, які чинять тиск на світові продовольчі системи.

Наразі у світі відбувається низка змін, які можуть мати значний вплив на глобальну продовольчу проблему:

1. Пандемія COVID-19. Пандемія порушила ланцюжки постачання продовольства та призвела до зростання цін на продукти харчування;
2. Війна в Україні. Війна призвела до перебоїв у виробництві та експорті продовольства, що загострило продовольчу безпеку в багатьох країнах світу;
3. Зміна клімату. Зміна клімату призводить до екстремальних погодних явищ, таких як посухи та повені, які негативно впливають на сільське господарство.

В останні роки спостерігається низка тенденцій, які можуть допомогти вирішити глобальну продовольчу проблему:

1. Зростання використання нових технологій. Точне землеробство, вертикальні ферми, штучний інтелект та інші технології можуть допомогти підвищити продуктивність, зменшити відходи та покращити стійкість сільського господарства;

2. Зміна раціону харчування. Зростає популярність рослинних дієт, що може призвести до зменшення споживання м'яса та інших ресурсоемних продуктів харчування;

3. Підвищення обізнаності про продовольчу безпеку. Споживачі стають все більш свідомими проблем продовольчої безпеки та етичності виробництва продуктів харчування;

4. Зростання ролі державних та приватних інвестицій. Уряди та приватні інвестори вкладають більше коштів у дослідження та розробки, спрямовані на вирішення проблем продовольчої безпеки.

Вирішення глобальної продовольчої проблеми потребуватиме значних зусиль з боку всіх зацікавлених сторін. Уряди, підприємства, науковці, фермери та споживачі повинні співпрацювати, щоб розробити та впровадити стійкі та справедливі продовольчі системи.

У звіті FAO рекомендовано шість способів трансформації продовольчих систем для вирішення глобальної продовольчої проблеми і «забезпечення доступу всіх верств населення країн світу до доступного та здорового харчування в контексті досягнення цілей сталого та інклюзивного розвитку.

1. Інтеграція гуманітарної політики, сталого розвитку та міжнародної підтримки в регіонах, що постраждали від конфліктів;

2. Підвищення стійкості до зміни клімату в продовольчих системах;

3. Посилення стійкості найбільш уразливих до економічних негараздів верств населення;

4. Втручання в ланцюги постачання харчових продуктів для зниження вартості поживних продуктів харчування;

5. Боротьба з бідністю та структурною нерівністю, забезпечення заходів на користь бідних та інклюзивних;

6. Зміцнення харчового середовища та зміна поведінки споживачів для просування моделей харчування з позитивним впливом на здоров'я людини та навколишнє середовище.

Впровадження технологій, інноваційних рішень (включаючи платформи електронної комерції для маркетингу, автоматизовані системи обробки сільськогосподарської продукції, її охолодження та вакуумного фасування), нові способи та передові практики управління якістю харчових продуктів для зменшення втрат та скорочення відходів їжі є стратегічними інструментами трансформації продовольчих систем до сталого розвитку.

Ще однією рекомендацією для вирішення глобальної продовольчої кризи може стати залучення FAO в якості консультантів представників вітчизняного агробізнесу та аграрної науки, що можуть поділитися досвідом передових технологій агропромислового виробництва, селекції та інновацій з країнами Африки та Азії. Крім цього, важливо просувати ідеї необхідності відходу від міжнародної торгівлі сільськогосподарською сировинною на користь збільшення частки готових продуктів харчування та борошна, які мають більший термін зберігання та менші втрати під час транспортування.

Зазначені вище проблеми сьогодні намагаються вирішити або знизити їхній вплив за рахунок різних підходів. Зокрема, Світовий банк, який є лідером у підтримці переходу до більш ефективних кліматично-розумних систем харчування, працює з урядами клієнтів, щоб надати рішення, які стосуються глобальних кліматичних пріоритетів, визнаючи національний контекст і цілі розвитку. З моменту підписання Паризької угоди в 2015 році збільшено щорічне фінансування кліматично розумного сільського господарства в сім разів.

Також значна увага приділяється цифровізації сільського господарства. Покращений доступ до даних і аналітики разом із цифровими технологіями може допомогти підключити 570 мільйонів ферм у світі до 8 мільярдів споживачів, зменшивши нерівність і глобальний голод. На сьогоднішній день Світовий банк підтримує розробку та реалізацію 53 проектів у 36 країнах на суму близько 1,15 мільярда доларів США. Успішні проекти цифрових технологій в сфері аграрно-продовольчого виробництва:

- Кенія: програма «One Million Farmer Platform», яка базується на даних, допомагає понад 1 мільйону фермерів підвищити свою продуктивність, прибутковість та стійкість. На сьогодні було цифровізовано 900 технологій, інновацій та ефективних практик управління в 19 ланцюгах створення вартості і розповсюджується по всій Кенії, за допомогою 300 інвестицій на рівні округів, створено зв'язки з ринками та покращено продуктивність;

- Індія: проект з кліматостійкого сільського господарства в штаті Махараштра працює над покращенням стійкості та прибутковості фермерів-дрібних господарств. Портал та додаток з прямим переказом коштів проекту допомагають фермерам подавати заявки на отримання грантів. На сьогодні понад 1,1 мільйона фермерів зареєстровано, і було виплачено 280 мільйонів доларів.

Основна частина державної підтримки сільського господарства забезпечує короткострокові вигоди, які часто є ціною довгострокових результатів для людей, економіки та планети. Світовий банк сприяє обміну доказами, знаннями та досвідом політики, спрямованої на трансформацію глобальної продовольчої системи. Банк використовує свою унікальну організуючу роль для досягнення спільного розуміння та посилення аналізу, формулювання та виконання політики, працює з урядами, щоб сприяти застосуванню більш стійких підходів, технологій і практик, а також політики, які сприяють інвестиціям державного та приватного секторів. Ми щорічно інвестуємо 6 мільярдів доларів у глобальне сільське господарство, щоб стабільно покращувати продовольчу безпеку та харчування, стимулювати економічне зростання та зменшувати бідність.

Той факт, що світ в останнє десятиліття пережив дві глобальні продовольчі кризи, підкреслює нестабільність продовольчих систем. Пріоритетом є забезпечення того, щоб країни могли задовольнити свої негайні потреби у відповідь на цю кризу, одночасно повертаючи їх на шлях довгострокової стійкості для запобігання майбутнім кризам.

Світовий банк є визнаним лідером у боротьбі з продовольчою та харчовою нестійкістю, якому було покладено проведення Глобальної програми з сільського господарства та продовольчої безпеки протягом понад 10 років. З моменту свого започаткування програма отримала 1,9 мільярда доларів для покращення засобів існування, продовольчої безпеки та стійкості дрібних сільськогосподарських виробників. Спільно з G7 створено Глобальний Дашборд продовольчої та харчової безпеки, загальнодоступний інструмент, який є великим кроком вперед у сфері даних про продовольчу та харчову безпеку, відстежуючи глобальну фінансову підтримку в реальному часі.

Висновки до розділу 2

Світові тенденції розвитку АПК свідчать, з одного боку, про постійне підвищення продуктивності та впровадженні новітніх технологій, зростанні попиту на продукти високої якості та екологічно чисті продукти. З іншого боку, кліматичні зміни, економічні кризи, війни та політичні конфлікти призводять до катастрофічних наслідків у сільському господарстві.

АПК відіграє ключову роль у вирішенні глобальної продовольчої проблеми, він забезпечує продукцією не лише базові харчові потреби, а й впливає на соціально-економічний розвиток та збереження навколишнього середовища.

Актуальні напрями подолання глобальної продовольчої проблеми включають в себе впровадження інноваційних технологій та агротехнік для підвищення продуктивності та стійкості до змін клімату, розвиток сільськогосподарської інфраструктури та доступу до ринків для малих сільськогосподарських виробників, а також збільшення інвестицій у дослідження та розвиток нових сортів культур, що пристосовані до екстремальних умов.

Таким чином, розвиток АПК важливий для забезпечення продовольчої безпеки та розвитку суспільства. Подолання глобальної продовольчої проблеми потребує комплексного підходу та спільних зусиль.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ

3.1 Роль міжнародного співробітництва в розв'язанні глобальної продовольчої проблеми

Глобальна продовольча проблема є складною проблемою, яка потребує комплексних рішень. Як було зазначено у другому розділі кваліфікаційної роботи, сучасні тенденції виробництва сільськогосподарської продукції свідчать про збільшення обсягів продукції на 1 особу, але неефективність світової системи перерозподілу стає важливою перешкодою на шляху до вирішення глобальної продовольчої проблеми. Саме тому міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у вирішенні цієї проблеми, об'єднуючи зусилля країн та організацій для досягнення спільних цілей.

Ключові напрями спільної діяльності:

1. Збільшення виробництва продовольства:
 - спільні інвестиції в дослідження та розробки нових сортів сільськогосподарських культур, стійких до посухи, шкідників та хвороб;
 - підтримка дрібних фермерів у країнах, що розвиваються, надаючи їм доступ до кращого насіння, добрив та технологій;
 - розвиток інфраструктури, такої як системи зрошення та зберігання, щоб зменшити втрати врожаю.
2. Сприяння стійкому сільському господарству:
 - заохочення практики стійкого сільського господарства, такої як органічне землеробство та агролісомеліорація, для захисту навколишнього середовища та збереження природних ресурсів;
 - зменшення викидів парникових газів від сільського господарства, які сприяють зміні клімату;
 - захист водних ресурсів та біорізноманіття.
3. Покращення доступу до продовольства:

- зменшення бідності та нерівності, щоб люди могли дозволити собі їжу;
- боротьба з голодом та недоїданням, особливо серед дітей та вразливих груп населення;
- забезпечення продовольчої допомоги країнам, які постраждали від стихійних лих або конфліктів.

4. Створення стійких продовольчих систем:

- розвиток гнучких та стійких продовольчих систем, які можуть адаптуватися до зміни клімату та інших ризиків;
- заохочення торгівлі та інвестицій в продовольчому секторі, з урахуванням справедливості та сталого розвитку;
- підтримка розвитку сільських громад та забезпечення достойних умов праці для сільськогосподарських працівників.

Одним із перших державних діячів, що привернув увагу до проблеми забезпечення людей продуктами харчування та пов'язав цю проблему з дотриманням права на харчування, економічною безпекою та незалежністю особистості, був президент США Франклін Рузвельт. У своїй промові в 1944 році, присвяченій захисту прийняття білля про економічні права «Economic Bill of Rights», Рузвельт підкреслив, що справжня свобода неможлива без економічної безпеки та незалежності. Він зауважив, що людина, яка потребує харчування, не може бути вільною, оскільки відсутність можливості отримати продукти харчування та роботу робить її залежною, підданою. Цей виступ пізніше отримав назву «мова про чотири свободи» [22].

Після Другої світової війни, за сприянням держав-членів ООН, в 1948 році було розпочато формування міжнародної системи прав людини. У статті 25 Загальної декларації прав людини наголошується, що кожна людина має право на належний життєвий рівень, включаючи доступ до харчування, одягу, житла, медичного обслуговування та соціальних послуг, необхідних для забезпечення здоров'я та благополуччя як самої людини, так і її сім'ї. Право на

гідний життєвий рівень було закріплено у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 року, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року та інших міжнародних актах. Зокрема, починаючи з 1974 року, активно реалізується Загальна декларація про ліквідацію голоду та недоїдання, стаття 1 якої стверджує, що кожна людина має невід'ємне право бути вільною від голоду та недоїдання для свого повного розвитку і збереження фізичних і розумових здібностей.

Під егідою Продовольчої і Сільськогосподарської Організації ООН (ФАО) у 1973 році була розроблена концепція «Всесвітньої продовольчої безпеки», що внесла поняття «продовольча безпека» у світову практику. Це визначення стосується стану ринку продовольства та економіки окремої держави, групи інтегрованих країн або всієї світової спільноти. Міжнародна зернова криза 70-х років минулого століття виявилася переломним моментом у розвитку міжнародного співробітництва з питань забезпечення міжнародної продовольчої безпеки [22].

На ініціативу ФАО у Римі у 1974 році була проведена перша Всесвітня продовольча конференція. Потреба у формулюванні завдання глобальної продовольчої безпеки виникла з двох основних причин: з одного боку, для стабілізації єдиної системи продовольчих ринків та необхідності спільних заходів з найбільш розвиненими країнами, що володіють основними експортними ресурсами; з іншого боку, було необхідно вирішити проблеми продовольчого забезпечення країн «третього світу» та країн перехідного періоду, забезпечуючи їх у межах єдиної світової економічної моделі.

Найважливішою подією в рамках визначення проблеми глобальної продовольчої безпеки та пошуку шляхів її вирішення стала Всесвітня конференція з продовольства, що відбулася в Римі у 1996 році. На цій конференції була ухвалена Римська декларація про всесвітню продовольчу безпеку та План дій, який був прийнятий на Всесвітній продовольчій конференції. Ці документи заклали основи досягнення глобальної мети –

продовольчої безпеки, яка має бути забезпечена на рівні індивіда, домогосподарства, країни, регіону та всього світу в цілому.

На Всесвітній зустрічі на найвищому рівні з питань продовольства, що відбулася 13 червня 2002 року під егідою ООН, проблема міжнародної продовольчої безпеки була визнана як «загроза стабільності світової спільноти в цілому». Це розуміння відображає необхідність включення міжнародної продовольчої безпеки як нового компонента у загальну систему міжнародної безпеки. Об'єктивні передумови для цього впливають, з одного боку, зі швидкого збільшення чисельності людей по всьому світу, що страждають від голоду та недоїдання, що свідчить про глобальний характер проблеми, а з іншого боку - з реальних можливостей сучасної економіки, науки та технології надавати ефективні рішення для її подолання.

Концепція міжнародної продовольчої безпеки відображена у ряді політичних документів «Великої сімки», у звітах Продовольчої і Сільськогосподарської Організації ООН, обговореннях на Генеральній Асамблеї ООН та інших форумах. У вересні 2015 року на 70-й сесії Генеральної Асамблеї ООН було прийнято Програму глобального світового розвитку до 2030 року, яка визначає програмні принципи для реалізації концепції міжнародної продовольчої безпеки. Ця концепція є новим політичним та міжнародно-правовим феноменом, що потребує глибокого вивчення всіх її аспектів [22].

Проте необхідною умовою для забезпечення міжнародної продовольчої безпеки є розробка відповідного механізму дії в цій важливій сфері міжнародного співробітництва. Механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, на нашу думку, включає три головні елементи: норми міжнародного права, що регулюють забезпечення міжнародної продовольчої безпеки; міжнародні організації (інститути), що реалізують ці норми у сфері продовольчої безпеки, та спеціальні засоби та способи, які застосовуються у цій сфері. Інституційний механізм забезпечення міжнародної продовольчої

безпеки представляє собою комплексний підхід, який потребує уважного аналізу усіх його аспектів залученими фахівцями.

Міжнародні організації (інститути), відповідно до міжнародних угод та взаємодії з суб'єктами міжнародного публічного права, сприяють забезпеченню продовольчої безпеки у всьому світі за допомогою спеціальних засобів та способів. Інституційний механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки передбачає наявність дворівневої структури міжнародних організацій, які працюють у цьому напрямку.

Першим рівнем є універсальні міжнародні організації, такі як ООН, ЕКОСОР, Рада з прав людини, ЮНЕСКО та інші, які мають широкий спектр діяльності та покликані сприяти підвищенню ефективності виробництва та розподілу продовольства та сільськогосподарських продуктів. Другий рівень складають спеціалізовані міжнародні організації, серед яких особливе місце займає Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО), створена в квітні 1945 року.

ФАО є важливою установою ООН, яка концентрує навколо себе діяльність інших міжнародних сільськогосподарських організацій та залучає їх до реалізації міжнародної стратегії та планів дій в області продовольчої безпеки. Основними цілями ФАО є поліпшення харчування та підвищення рівня життя через підвищення ефективності виробництва, переробки та розподілу продуктів сільського, лісового і рибного господарства. Вона виконує різноманітні функції, включаючи організацію міжнародних консультацій, надання консультацій з політики, збір та аналіз інформації, а також технічне співробітництво в сфері своєї компетенції [22].

На ініціативу ФАО у 1961 році була створена експериментальна міжнародна організація під назвою «Міжнародна продовольча програма» (МПП), яка у 1966 році перетворилася на постійну структуру. МПП є фондом продовольства та грошових коштів, наданих окремими державами для країн, що потребують такої допомоги. Більша частина продуктів, що належать МПП, постачається з різних країн. Згідно з загальними правилами МПП, вона сприяє

виконанню проектів, які використовують продовольство для підтримки економічного та соціального розвитку, задоволення надзвичайних продовольчих потреб та сприяння світовій продовольчій безпеці згідно з рекомендаціями ООН і ФАО.

Після проведення першої Всесвітньої продовольчої конференції у Римі у 1974 році ФАО створила Комітет з проблем продовольчої безпеки для формулювання завдань глобальної продовольчої безпеки. Крім цього Комітету існують ще сім постійно діючих комітетів ФАО, таких як Комітет фінансів, Комітет зі статутних і юридичних питань, Комітет сільського господарства та інші.

У січні 2012 року ФАО розпочала процес стратегічного аналізу для визначення напрямків та пріоритетів своєї роботи у майбутньому. Його головним завданням було підтримка розробки стратегічних та програмних документів ФАО, включаючи перегляд Стратегічної рамкової програми на 2010–2019 роки та підготовку Середньострокового плану на 2014–2017 роки. На двадцять третій сесії Комітету з сільського господарства ФАО у Римі в травні 2012 року був представлений документ «Світові тенденції та майбутні виклики в роботі Організації», який відображає найбільші світові тенденції та виклики для ФАО в майбутньому.

На сьогодні Україна є одним з найважливіших партнерів ФАО, особливо після ухвалення Програми глобального світового розвитку до 2030 року. Це породжує необхідність переглянути програму «ФАО – Україна», яка має не лише відобразити національні інтереси в сфері продовольства, але й активізувати участь країни в забезпеченні міжнародної продовольчої безпеки. Програма глобального світового розвитку до 2030 року визначає амбітні цілі стосовно створення стійких та продуктивних міжнародних продовольчих систем. Від успішності досягнення цих цілей в значній мірі залежить прогрес в сільському господарстві. Україна, зі своїм потужним аграрним потенціалом, є активним учасником цієї Програми.

Україна виявляє зацікавленість у розширенні співпраці з ФАО та прагне більш активно приймати участь у процесах ухвалення рішень, а також забезпечити належне представництво країни у Секретаріаті ФАО. Зараз також розглядається можливість відкриття регіонального офісу ФАО на території України.

Важливим в контексті вирішення глобальної продовольчої проблеми є питання спільної співпраці у сфері лібералізації торгівлі продукцією АПК. Питання про те, кому більше вигідна лібералізація, лишається в центрі дискусії багатьох науковців. І якщо для розвинених країн лібералізація торгівлі має однозначні переваги, то для країн, що розвиваються, лібералізація торгівлі несе крім можливостей для розвитку також і певні загрози, які у разі неправильної торговельної політики можуть негативно вплинути на продовольчу безпеку країни [27].

Місце торговельної політики країн у розв'язанні глобальної продовольчої проблеми важко переоцінити, адже вона відіграє ключову роль у здійсненні країною міжнародної торгівлі. Наразі у світі виробляється достатня кількість харчових продуктів, щоб забезпечити їжею усіх голодуючих, проте в зв'язку з різними причинами, такими як стабільність постачання їжі, доступ до неї, можливість використання та її наявність, в світі все ще залишаються голодними майже 800 млн осіб. Саме тому міжнародну торгівлю розглядають як один з найефективніших способів розв'язання глобальної продовольчої проблеми, адже вона може посприяти вирішенню кожної з названих причин.

Сучасні інтеграційні процеси за кілька останніх десятиліть показали, що лібералізація торгівлі прямо пропорційно впливає на покращення продовольчої безпеки. Зокрема, значна кількість емпіричних досліджень підтверджує, що обдумана торговельна політика спрямована на лібералізацію торгівлі приносить вигоди для усіх країн-учасників і в змозі не тільки покращити продовольчу безпеку країн, а й підвищити економічний стан країни. Що стосується країн, що розвиваються, то вони повинні бути обережнішими в інтеграційних питаннях і мати чіткий план з розвитку

аграрної сфери та виходу на нові ринки збуту, але саме через міжнародну торгівлю ці країни мають можливість прискорити вирішення продовольчої проблеми в країні та посприяти її економічному зростанню.

В умовах глобальної нестабільності все актуальнішим питанням, яке постає перед багатьма країнами та світовою спільнотою загалом, є забезпечення сталого розвитку економіки та стійкості до зовнішніх факторів. Це питання додатково посилюється пандемією, викликаною covid-19, яка виокремила найуразливіші сфери в кожній країні та винесла їх на першочерговий план для вирішення. Однією з таких є аграрна сфера, що займає ключову ланку у сталому продовольчому забезпеченні населення. Також значний вплив на геополітичну нестабільність мало повномасштабне військове вторгнення росії на територію України, що може спровокувати і посилити глобальну продовольчу та енергетичну кризи. Основні напрями забезпечення продовольчої безпеки та сприяння вирішенню глобальної продовольчої проблеми, які наразі використовуються, показали недосконалість в умовах додаткових криз. Тому необхідним є модернізація поточних і пошук нових напрямів розв'язання глобальної продовольчої проблеми в контексті методів та інструментів міжнародної торговельної інтеграції на глобальному рівні, які зможуть ефективно відповісти на нові кризові явища [27].

Наразі до найефективніших методів розв'язання глобальної продовольчої проблеми у контексті агровиробництва на глобальному рівні, які слід продовжувати здійснювати для належного розвитку цієї сфери, слід віднести: – допомога фермерам, особливо сімейним, стати ефективнішими у виробництві їх продукції. Це може бути забезпечено за допомогою системного підходу, який включатиме інвестиції в інфраструктуру та освіту, забезпечення реєстрації земельних ділянок та прав власності, підтримку досліджень для збереження дефіцитних ресурсів та сприяння агробіорізноманіттю. Крім того, для окремих категорій населення необхідно підготувати програми забезпечення, такі як схеми соціального страхування та прямі виплати; –

припинення субсидування та будь-якої іншої допомоги від уряду виробникам сільськогосподарської продукції, яка спотворює ринок.

Підвищення доходів фермерів за рахунок встановлення високих цін всередині країни та торгових бар'єрів, що утримують імпорт, має тільки короткотерміновий ефект, який в кінцевому результаті призведе до зростання цін для споживачів, посилить тиск на природні ресурси та біорізноманіття, а також посприє збільшенню викидів парникових газів; – закріплення усіх необхідних правил і реформ на міжнародному рівні та створення дієвого механізму регулювання та контролю за їх виконанням. Важливим кроком на шляху до забезпечення справедливої конкуренції у сфері агровиробництва та торгівлі сільськогосподарськими товарами була Угода Світової організації торгівлі про сільське господарство. Метою Угоди було спрощення доступу до ринків сільськогосподарської продукції та зменшення субсидій виробникам сільськогосподарської продукції, надання яких викривлює торгівлю³⁷, ³⁸. Угода СОТ про сільське господарство посприяла значному зростанню торгівлі сільськогосподарськими товарами і це був своєрідний перший крок у розв'язанні глобальної продовольчої проблеми. Умови, передбачені Угодою, давали значні можливості для впливу на аграрну сферу і зовнішню торгівлю країн – учасниць СОТ, але з часом виявилось, що розвинені країни отримують більше вигоди від цієї Угоди, ніж країни, що розвиваються. Насамперед, це виявилось у внутрішній підтримці аграрної сфери, яка повинна була зменшитися за рахунок скорочення субсидій «жовтої скриньки», проте розвинені країни збільшили два інші види субсидій, в результаті чого збільшилася загальна внутрішня підтримка сільського господарства. Крім того, субсидування експорту залишилося і надалі високим, адже розвинені країни скоротили бюджетні витрати на 36 %, а загальна кількість експорту покривається субсидіями на 21 %. Тому другим кроком, який нівелює прогалини Угоди про сільське господарство, повинні були виступити результати Дохійського раунду переговорів у рамках СОТ.

У межах цих переговорів ключові питання щодо сільського господарства стосувалися зменшення внутрішньої підтримки виробництва, зниження тарифів на імпорту продуктів харчування та скорочення експортних субсидій. Очікувалося, що розвинені країни зменшать субсидії для власних сільськогосподарських виробників, що дуже викривлює торгівлю, а країни, що розвиваються, зможуть підтримувати свою сільськогосподарську сферу у такий спосіб, щоб не шкодити іншим країнам. Проте Дохійський раунд затягнувся і розробка угоди, яка задовольнить усіх країн – членів СОТ, виявилася майже неможливою. Крім того, відбулося багато змін на світовому ринку: збільшилася кількість двосторонніх торговельних угод; відчутну роль у торгівлі товарами агровиробництва почали займати Бразилія, Індія та Китай; у деяких країн, що розвиваються, почалась масова внутрішня підтримка аграрного сектору; у розвинених країн змінився тип внутрішньої підтримки та інше. Усі ці нюанси вплинули на перемовини і заблокували їх на рівні невирішеності. Багато науковців дотримуються думки, що відновити Дохійський раунд і завершити його бажаними результатами складно, тож найкращим буде рішення про початок нового раунду, який врахує усі сучасні тенденції і посприє вирішенню глобальної продовольчої проблеми.

Основні заходи, які варто вжити початку нового раунду переговорів та покращення продовольчої безпеки у країнах з різним економічним рівнем, можна визначити так:

- сприяти регулярному оновленню та консолідації ключових питань щодо сільського господарства на багатосторонній основі, а не здійснювати великі прориви раз на десятиліття;
- встановити адвалорні тарифи (відсоток від імпортової ціни) та не використовувати спеціальні тарифи (за одиницю товару), які забезпечують більший захист, коли ціни низькі та менший захист, коли ціни високі;
- вирішити проблему асиметричності інформації шляхом підвищення рівня прозорості для усіх членів СОТ щодо політики внутрішньої підтримки сільського господарства та експортних обмежень інших;

– розширити питання до обговорення таким чином, щоб дозволити розвиненим країнам прийняти амбітне скорочення сільськогосподарських тарифів на користь країн, що розвиваються;

– розробити правила міжнародної торгівлі, які сприятимуть агробіорізноманітності ферм, та стимулювати діяльність найбільш агробіорізноманітних ферм шляхом зниження експортних тарифів, тим самим підтримуючи невеликих фермерів, які перебувають у соціально, економічно та екологічно небезпечному середовищі;

– продовжити пошуки дієвого механізму захисту, який би дозволив країнам, що розвиваються, знизити граничні тарифні ставки, не побоюючись стрибка імпорту, що може негативно вплинути на внутрішнє виробництво. Кожен із цих заходів окремо та усі загалом можуть відіграти ключову роль не тільки у забезпеченні сталого розвитку сільського господарства на міжнародному рівні, але підвищенню продовольчої забезпеченості у кожній з країн світу.

Вагома роль України у розв’язанні глобальної продовольчої проблеми є вкрай суперечливою, адже, з одного боку, конкурентні переваги країни на міжнародному ринку агро товарів забезпечуються латентним потенціалом їх виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, проте, з другого боку, ресурсна орієнтація українського експорту, яка характеризується непостійним попитом і значною ціновою мінливістю, створює перешкоди для подальшого належного розвитку аграрної сфери. Ситуація загострилась під час повномасштабного вторгнення Росії і неможливістю збереження контролю над значною кількістю аграрних територій.

Тому тільки за умови розвитку аграрного сектора відповідно до інноваційного типу і проведення ефективної торговельної політики Україна може зайняти лідируючу позицію у глобальному продовольчому забезпеченні. Наявні сприятливі умови та передові позиції на міжнародних аграрних ринках у розрізі окремих товарних груп формують необхідний базис для розвитку аграрного сектору України. Тому пріоритетними напрями розвитку аграрного

сектору України може стати: використання латентного потенціалу виробництва агро товарів, який перевищує потреби внутрішнього ринку, запровадження програм розвитку сільських територій та інфраструктури, стимулювання прямих іноземних інвестицій, застосування новітніх технологій та інновацій, інтелектуалізація зовнішньої торгівлі, модернізації й роботизації логістичних процесів, підвищення конкурентоспроможності продукції, стимулювання експорту готової продукції та товарів з високою доданою вартістю, географічна диверсифікація експорту, підвищення рівня внутрішньогалузевої спеціалізації (виробництво зернових та зернобобових культур, кукурудзи на зерно, насіння соняшнику, пшениці, молока, свиней на м'ясо, ріпака, ячменю, яєць курячих, великої рогатої худоби на м'ясо та цукрових буряків) та міжнародної спеціалізації – виробництво органічної агропродовольчої продукції та товарів з високою доданою вартістю (сири, шоколад, цукор тощо) [27].

Поточні кризи, викликані пандемією внаслідок covid-19 та повномасштабним військовим вторгненням російської федерації в Україну, наглядно розкрили проблемні місця у сфері продовольчої безпеки країн та загострила увагу на продовольчих ланцюгах поставок і наслідках, які пов'язані зі збоєм у їхній роботі, зростанням безробіття, яке призводить до зменшення доходів та бідності значної верстви населення, важливості робочих мігрантів, без яких збори врожаю можуть зазнати загрози та інших проблемних місцях, які потребують негайних заходів по їх ліквідації. Тому запропоновано основні напрями розвитку торговельної інтеграції у глобальному продовольчому забезпеченні, яких варто дотримуватися для зменшення наслідків непередбачуваних криз різних проявів. Зокрема, сприяння регіональній співпраці для рівномірного розподілу продовольства; посилення соціальних програм допомоги найбільш вразливим верствам, які виокремлено в дослідженні у чотири групи: хронічно голодуючі люди, дрібні фермери, діти (з обмеженими можливостями та з мало забезпечених сімей) і люди з регіонів,

небезпечних для життя; впровадження інноваційних технологій підвищення продуктивності агросектору.

Отже, глобальні виклики та загрози, які виникають перед світовою спільнотою, прямо чи опосередковано впливають на агропродовольчий стан країн та їх продовольчу забезпеченість. За досліджуваний період у майже два десятиліття обсяг експорту сільськогосподарських товарів зазнавав впливу різних факторів, проте крива динаміки обсягу експорту агропродовольчої продукції показує, що коливання були не такими значними, як для загального обсягу експорту товарів. Це підтверджує той факт, що сфера сільського господарства відносно стійка до глобальних проявів нестабільності. Проте поточна криза, викликана пандемією внаслідок covid-19, наглядно розкрила проблемні місця у сфері продовольчої безпеки країни та загострила увагу на продовольчі ланцюги поставок та наслідки, які пов'язані з порушенням у їх роботі; зростанням безробіття, яке веде до зменшення доходів та бідності значної верстви населення; важливості мігрантів-робочих, без яких збори врожаю можуть зазнати загрози та інші проблемні місця, які потребують не просто додаткової уваги, а негайних заходів по їх ліквідації.

3.2 Моделювання впливу розвитку світової економіки на глобальну продовольчу безпеку

Розвиток світової економіки є одним із ключових чинників, що формують глобальні соціально-економічні процеси, включаючи продовольчу безпеку. Зміни у структурі виробництва, торгівлі, фінансових потоках і демографії безпосередньо впливають на доступність, стабільність і якість продовольства у різних регіонах світу. У контексті сучасних викликів, таких як зміна клімату, геополітична нестабільність та наслідки пандемій, взаємозв'язок між економічними процесами та продовольчою безпекою стає ще більш очевидним і потребує глибокого дослідження.

Особливого значення набуває аналіз чинників, що впливають на доступність продовольства, враховуючи нерівномірний розвиток регіонів, дисбаланс у розподілі ресурсів та зростання населення. Вивчення цих процесів дозволяє не лише оцінити поточну ситуацію, але й передбачити потенційні ризики та запропонувати стратегічні заходи для їх подолання.

Враховуючи вище викладене, доцільним є моделювання впливу чинників, що характеризують розвиток світової економіки на глобальну продовольчу безпеку. Для проведення моделювання використано кореляційно-регресійний аналіз, що дозволяє встановити кількісні взаємозв'язки між ключовими показниками економічного розвитку та рівнем продовольчої безпеки.

При аналізі на початковому етапі були обрані наступні показники:

У – поширеність помірної або серйозної продовольчої небезпеки, % від населення світу;

X1 – обсяг торгівлі товарами і послугами, млн дол. США;

X2 – частка сільського населення, %

X3 – ВВП, млн дол США;

X4 – Рівень інфляції, %;

X5 – ПП, притік млн дол. США;

X6 – ПП, відтік, млн дол. США;

X7 – чисельність населення, млн осіб (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Дані, обрані для розрахунків

Роки	Поширеність помірної або серйозної продовольчої небезпеки, %	Обсяг торгівлі товарами і послугами, млн дол США	Частка сільського населення, %	ВВП, млн дол США	Рівень інфляції, %	ПП, притік млн дол. США	ПП, відтік, млн дол. США	Населення, млн осіб
	У	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2014	21,1	47214279	46,63543	79894386	2,354491	1957810	1864604	7317,305
2015	21,5	42085446	46,17275	75359657	1,443857	2802311	2241550	7404,251

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2016	22,5	41310474	45,71393	76588030	1,605539	2779174	2207125	7490,956
2017	23,6	45528373	45,26113	81550956	2,254277	2174935	2038155	7577,11
2018	24,7	49955326	44,81238	86686871	2,450362	939356,2	703978,3	7661,178
2019	25,0	49233510	44,36939	87945574	2,206073	1741357	1416452	7742,725
2020	28,8	44414688	43,93527	85577718	1,920968	1213070	1062360	7821,272
2021	29,1	55395333	43,52187	97527033	3,466926	2291071	2378123	7888,964
2022	28,9	62155411	43,09805	1,01E+08	7,967574	1796637	2057282	7951,595
2023	28,9	61083582	42,66284	1,05E+08	5,691153	847824,7	1175113	8024,997

Джерело: побудовано на основі [18, 17]

Для визначення ступеня зв'язку між обчислено коефіцієнт кореляції Пірсона за формулою [29]:

$$r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} * \bar{y}}{S_x * S_y} \quad (3.1)$$

де $\bar{x}$ – вибіркве середнє X;

$\bar{y}$ – вибіркве середнє Y;

$\overline{xy}$ – вибіркве середнє XY;

S_x – вибіркве середнє квадратичне відхилення величини X;

S_y – вибіркве середнє квадратичне відхилення величини Y [29].

Коефіцієнт кореляції змінюється в межах від -1 до $+1$, якщо значення ближче до -1 чи $+1$, то це вказує про сильний зв'язок, і, навпаки, значення, близьке до 0 , вказує на слабкий або відсутній зв'язок.

Попередньо у якості Y для моделювання брались до уваги також такі показники як кількість людей у світі, що не доїдають, частка населення, що не доїдає, кількість населення, що зазнає гострого та помірнього недоїдання. Проте між ними та обраними чинниками, що наведено вище, не було встановлено сильних зв'язків, що не дозволило побудувати модель, адже ступінь достовірності моделі був низький.

Отже, на наступному етапі було проведено кореляційний аналіз (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Матриця парних кореляцій

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
Y	1							
X1	0,727661	1						
X2	-0,96188	-0,8116	1					
X3	0,864925	0,96181	-0,92817	1				
X4	0,647833	0,923142	-0,726	0,849384	1			
X5	-0,5401	-0,49654	0,572334	-0,56678	-0,35029	1		
X6	-0,25446	-0,11933	0,287044	-0,20635	0,019353	0,900234	1	
X7	0,954676	0,796072	-0,99933	0,91804	0,705871	-0,57534	-0,29826	1

Джерело: побудовано автором у середовищі Excel

Отримані дані дозволяють встановити, що X5 та X6 мають низький ступінь зв'язку, X4 – недостатній, для побудови достовірної моделі. Тому зазначені чинники було видалено для подальших розрахунків. Також виявлено мультиколінеарність наступних чинників (рис. 3.1).

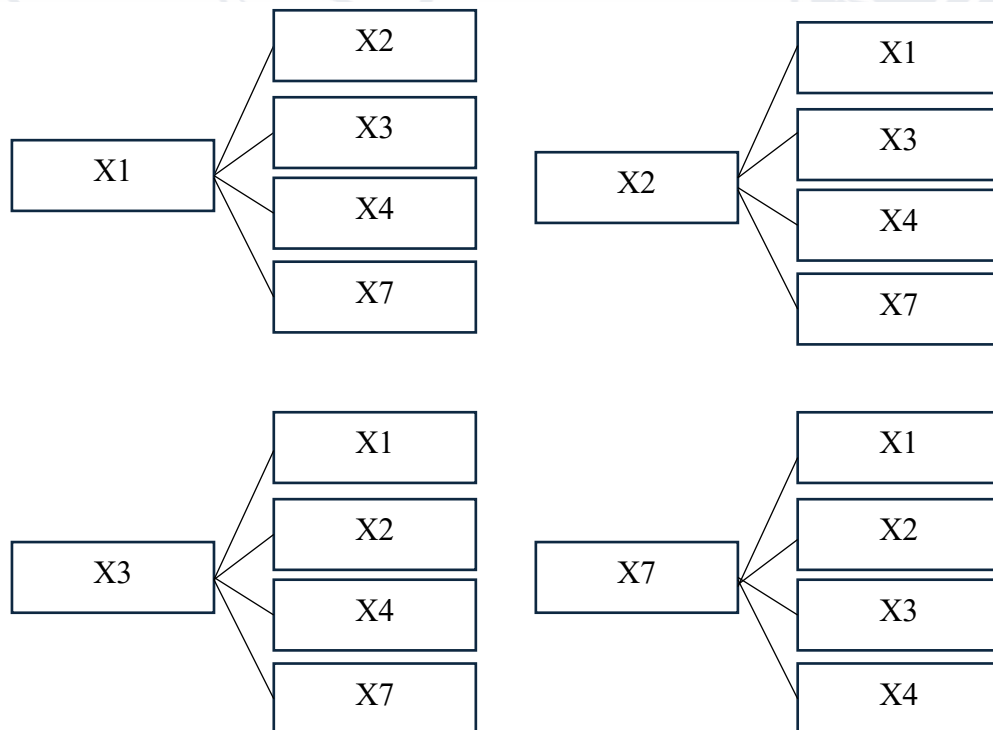

Рисунок 3.1 – Мультиколінеарність чинників

Джерело: побудовано на основі проведеного автором аналізу

Найбільший рівень зв'язку з Y існує з чинником X_2 та X_3 , але обидва неможливо обрати через їхню взаємозалежність. Попередньо ми провели регресійний аналіз для цих двох чинників, але наша гіпотеза щодо недостовірності такої моделі виявилася правильною.

Отже, незважаючи на велику кількість чинників на першому етапі аналізу, для регресійного аналізу обрали лише X_2 , так як для нього найсильніші зв'язки з Y (рис. 3.2).

Отримані статистичні результати свідчать про високу якість побудованої моделі. Перше, що слід відмітити, це коефіцієнт детермінації, який дорівнює 0,925. Тобто, 92,5% змін у залежній змінній Y можна пояснити змінами в незалежній змінній X_2 .

Скоригований коефіцієнт детермінації на рівні 91,6% підтверджує стабільність моделі навіть при малій вибірці.

SUMMARY OUTPUT								
Regression Statistics								
Multiple R	0,961876							
R Square	0,925206							
Adjusted R Square	0,915857							
Standard Error	0,94614							
Observations	10							
ANOVA								
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>			
Regression	1	88,58755	88,58755	98,96047	8,83E-06			
Residual	8	7,16145	0,895181					
Total	9	95,749						
	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	130,3911	10,55734	12,35075	1,72E-06	106,0458	154,7364	106,0458	154,7364
X_2	-2,35287	0,23652	-9,94789	8,83E-06	-2,89829	-1,80746	-2,89829	-1,80746

Рисунок 3.2 – Результати регресійного аналізу

Джерело: розраховано автором

Значення F-тесту (98,96) є значним, а F-significance та P-value менше 0,05, що вказує на достовірність та значущість отриманої моделі.

Рівняння регресії має наступний вигляд:

$$Y = 130,39 - 2,35 \cdot X_2 \quad (3.2)$$

Постійний коефіцієнт вказує на значення у, коли $X_2=0$

Коефіцієнт при $X_2 = -2,35$ означає, що зі зниженням частки сільського населення на 1%, поширеність продовольчої небезпеки зменшується в середньому на 2,35%.

Стандартна похибка = 0,946, що свідчить про точність прогнозування.

Довірчі інтервали для коефіцієнтів (95%) не включають нуль, що підтверджує їхню надійність.

Таким чином, отримані результати демонструють, що частка сільського населення має сильний і негативний вплив на поширеність продовольчої небезпеки. Це може бути пояснено тим, що в країнах із високою часткою сільського населення часто спостерігаються структурні економічні проблеми (низька продуктивність праці, обмежений доступ до сучасних технологій), які сприяють підвищенню продовольчої небезпеки.

3.3 Перспективи вирішення глобальної продовольчої проблеми у зв'язку з війною в Україні

Україна однією з провідних аграрних держав світу, здатною забезпечити продовольством майже 500 млн населення. Проте з початком війни стан продовольчої безпеки України суттєво погіршився. Як зазначається в щорічному звіті про Глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI), розробленому за підтримки міжнародної сільськогосподарської компанії Corteva Agriscience, стан продовольчої безпеки в Україні погіршився суттєво — країна посідає 71-шу сходинку Індексу серед

113 країн, хоча минулого року її місце було 58. Україна посіла останнє місце в європейському рейтингу (26 місце з 26) та на глобальній мапі зайняла 65-ту сходинку серед 113 країн світу [21]. В Україні порушене продовольче забезпечення на тимчасово окупованих територіях та в регіонах, де через бойові дії припинилися регулярні поставки продовольства. Крім того, погіршилися номенклатура харчових продуктів та певною мірою їх якість. Тому ООН внесла Україну до двадцятки країн світу, яким загрожує голод.

Аналіз наслідків війни для продовольчої безпеки України виявляє низку критичних викликів, що значно впливають на забезпечення доступності та якості харчових продуктів для населення:

1. Падіння купівельної спроможності стало одним із ключових наслідків війни. Через втрату робочих місць та скорочення економічної активності доходи населення значно знизилися. Особливо це стосується вразливих груп, таких як пенсіонери та внутрішньо переміщені особи. Це збільшило частку витрат на харчування в загальних доходах домогосподарств, що погіршує продовольчу доступність.

2. Скорочення посівних площ і діяльності фермерів також суттєво вплинуло на продовольчу ситуацію. Воєнні дії зумовили зменшення територій, доступних для сільського господарства, а також змусили багатьох підприємців припинити діяльність або переїхати до безпечніших регіонів. Це обмежило обсяги виробництва сільськогосподарської продукції.

3. Погіршення позицій у Глобальному індексі продовольчої безпеки (GFSI) відображає системні проблеми в Україні, що посилювалися з початком війни. Зниження економічної доступності, якості харчових продуктів та стійкості природних ресурсів свідчить про нагальну необхідність реформ у цій сфері.

4. Екологічні ризики та екоцид стали додатковим чинником загрози. Воєнні дії призвели до катастрофічних наслідків, таких як руйнування інфраструктури для зрошення, деградація ґрунтів та водних ресурсів. Ці

наслідки створюють довготривалі перешкоди для відновлення аграрного сектору.

5.Порушення логістичних ланцюгів ускладнили доставку продовольства, особливо до регіонів із активними бойовими діями або тимчасово окупованих територій. Зруйнована транспортна інфраструктура й блокування торговельних маршрутів поглиблюють продовольчу кризу.

6.Відсутність стратегії продовольчої безпеки виявила слабкість державних інститутів у підготовці до непередбачуваних викликів. Відсутність ефективного плану призвела до недостатньої підтримки вразливих груп населення, що потребують негайної допомоги [41].

Наведене вище підкреслює необхідність комплексного підходу до вирішення продовольчої кризи, включно з відновленням економічної активності, покращенням інфраструктури та створенням дієвих стратегій, спрямованих на забезпечення стійкості продовольчої системи.

Однак брак поставок сільськогосподарської продукції з України відчули й розвинені країни Європи. Так, у Великобританії деякі роздрібні мережі почали обмежувати продаж соняшникової олії «в одні руки» саме через порушення її поставок з України. Більше того, європейські фермери стали більше купувати генно-модифікованих (ГМО) кормів для худоби в США та Південній Америці після того, як через вторгнення рф припинилися поставки з України кукурудзи, яка не містить ГМО. Це означає, що через спричинену російською агресією глобальну продовольчу кризу, країни ЄС змушені відступати від високих екологічних та продовольчих стандартів, яких вони досягли протягом останнього десятиліття.

Водночас, у тих країнах світу, продовольче благополуччя яких забезпечується переважно або повністю за рахунок імпорту аграрної продукції, загострення продовольчої проблеми є значним, а в деяких із таких держав досягло критичного рівня. За підрахунками американського політолога й геоекономіста Пітера Зейхана, тільки цього року майже пів мільярда людей страждатимуть від недоїдання, а в наступному році ця цифра потроїться. Війна

в Україні може приректи значну частину людства на голод і бідність, небачені раніше десятиліттями. В першу чергу, вона загрожує мільйонам людей в Африці та на Близькому Сході недоїданням і голодом. Відновлення в кінці липня 2022 року роботи трьох морських портів України в рамках «Зернової угоди» в умовах обстрілів агресором чи їх постійної загрози не дозволяє забезпечити необхідні обсяги поставок вітчизняної аграрної продукції до країн-споживачів. Намагання України додати до морських портів Одеського регіону Миколаївський морський порт для експорту української продовольчої продукції поки не дали позитивних результатів через негативну позицію росії щодо включення цього порту до «Зернової угоди».

Вторгнення рф в Україну продовжує спричиняти потрясіння на світових ринках та посилювати інфляційний тиск на світове сільське господарство. На продовольчі ціни прямо впливає порушення поставок з України та обмеження на імпорт російських товарів на багатьох ринках. За даними IHS Markit, Україна (4%) та рф (3%) займають ключові позиції на світових продовольчих ринках і станом на 2021 рік разом становили близько 21% світового експорту пшениці. Інші сільськогосподарські культури українського експорту, на поставки яких вплинула війна, це зокрема: ріпак (15% світового експорту), кукурудза (14%), ячмінь (14%), гречка (5%), жито (5%), насіння соняшнику (3%) [23].

Окрім інфляції та продовольчої кризи, дискусійним є питання щодо того, як експортувати чи переміщувати українські зернові та інші вантажі. Останнім часом відбулося значне збільшення відвантажень із портів річки Дунай в Україні та Румунії. Однак більшість перевезень здійснюється невеликими суднами з дедвейтом менше 10000 тонн, тому загальний обсяг занадто малий, щоб компенсувати відсутність вантажних морських перевезень, принаймні на сьогоднішній день. Сумарний тоннаж суден, що перевозять сухі насипні і генеральні вантажі з України, зменшився на 92% порівняно з показниками минулого року (10 мільйонів дедвейтів) до менш ніж 1 мільйону тонн дедвейту.

Крім того, транспортування української сільськогосподарської продукції залізницею до портів Румунії є затратним і трудомістким. Залізничні пункти перетину кордону мають обмежені можливості для заміни рейкових коліс, оскільки українська залізнична інфраструктура (колія 1520 мм) підлаштована під рф, а не Румунію (колія 1435 мм). За останньою інформацією для вирішення цієї проблеми та більш ефективного використання внутрішнього транспорту на кордоні з Україною будуть будувати тимчасові зерносклади. Однак на закупівлю обладнання, його доставку, початок будівництва та введення в експлуатацію знадобляться місяці.

Таким чином, за оцінками IHS Markit обсяги поставок зернових з Чорноморського регіону цього річного сезону, починаючи з третього кварталу, будуть досить обмеженими, а дефіцит зернових на світовому ринку, зокрема пшениці, в найближчій перспективі посилиться.

Загалом, питання поставок продовольства з України залишатиметься основним ризиком зростання продовольчої інфляції в найближчі місяці навіть за значного збільшення відвантажень із портів Дунаю, адже сумарний тоннаж є занадто малим, щоб компенсувати втрату морських вантажоперевезень з України.

Також експерти IHS Markit відзначають додатковий інфляційний тиск на ціни на продукти харчування за рахунок зростання цін на добрива. У перший місяць після вторгнення ціни на добрива зросли в середньому на 40% порівняно з довоєнним рівнем. Хоча це є проявом залежності світових ринків від поставок з рф, важливо підкреслити, що війна лише доповнила низку подій, які призвели до різкого зростання цін на добрива за останні два роки.

Ціни на добрива демонструють тенденцію до зростання з початку 2021 року, що було зумовлено зростанням цін на сировину (газ для виробництва аміаку), порушенням ланцюгів поставок (стихійні лиха, пандемія COVID-19) та змінами у торговельній політиці.

Останній чинник представляє особливий інтерес, оскільки демонструє високий рівень невизначеності, який уже був присутній на ринках добрив

перед війною. На початку 2021 року Сполучені Штати ввели компенсаційні мита на надмірно субсидований імпорт фосфатів з РФ та Марокко. Протягом 2021 року Китай та РФ ввели заборону на власний експорт добрив, щоб забезпечити достатню пропозицію на внутрішніх ринках, що створило додатковий тиск на світовому ринку добрив. Таким чином, вторгнення РФ в Україну лише створило додаткову напругу на ринку, на якому вже спостерігався дефіцит. Це спричинило збільшення витрат на внесення добрив і змусило ключові ринки збуту, такі як Європейський Союз та Сполучені Штати, заборонити будь-який імпорт добрив з РФ.

Таким чином, російська агресія проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року й триває дотепер, стала глобальним випробуванням для продовольчої безпеки не тільки для нашої країни, а й для всього світу. До того ж, ця агресія може спричинити політичну нестабільність у десятках країн та інші міжнародні катаклізми [24].

У зв'язку з цим світова спільнота почала пошук шляхів ефективного реагування на загострення продовольчої ситуації через військову агресію Росії проти України. Так, у червні 2022 року в Сенаті США законодавці від обох партій презентували резолюцію, яка засуджує використання голоду в якості зброї війни в Україні та інших країнах. Указана резолюція, серед іншого, закликає уряд Сполучених Штатів Америки зробити так, щоб використання голоду як зброї війни підпадало під дію інструментів, які передбачають відповідальність за скоєне осіб, урядів, правоохоронних органів, організацій, наприклад, Глобального Акту Магнітського. Крім того, резолюція закликає Сполучені Штати та їхніх партнерів спільними зусиллями відновити глобальну стабільність і притягнути окремих осіб та уряди до відповідальності за конфлікти, які призводять до глобального голоду й ставлять під загрозу продовольчу безпеку багатьох країн.

Варто додати, що окремі держави вдаються до самостійного пошуку механізмів вирішення проблем, що склалися у зв'язку з агресією Росії проти України, через те, що міжнародне право не пропонує ефективних заходів з

припинення цієї державою її протиправної поведінки. Зокрема, вона постійно блокує рішення Ради Безпеки ООН, які не відповідають її інтересам; процес розгляду спорів Міжнародним судом ООН є тривалим; водночас відсутні ефективні важелі впливу на державу, яка не виконує його накази тощо.

На основі аналізу викликів для глобальної продовольчої безпеки, що створюють наслідки війни в Україні, а також спільних заходів на міжнародному рівні, нами були окреслені напрями вирішення глобальної продовольчої проблеми (рис. 3.3).

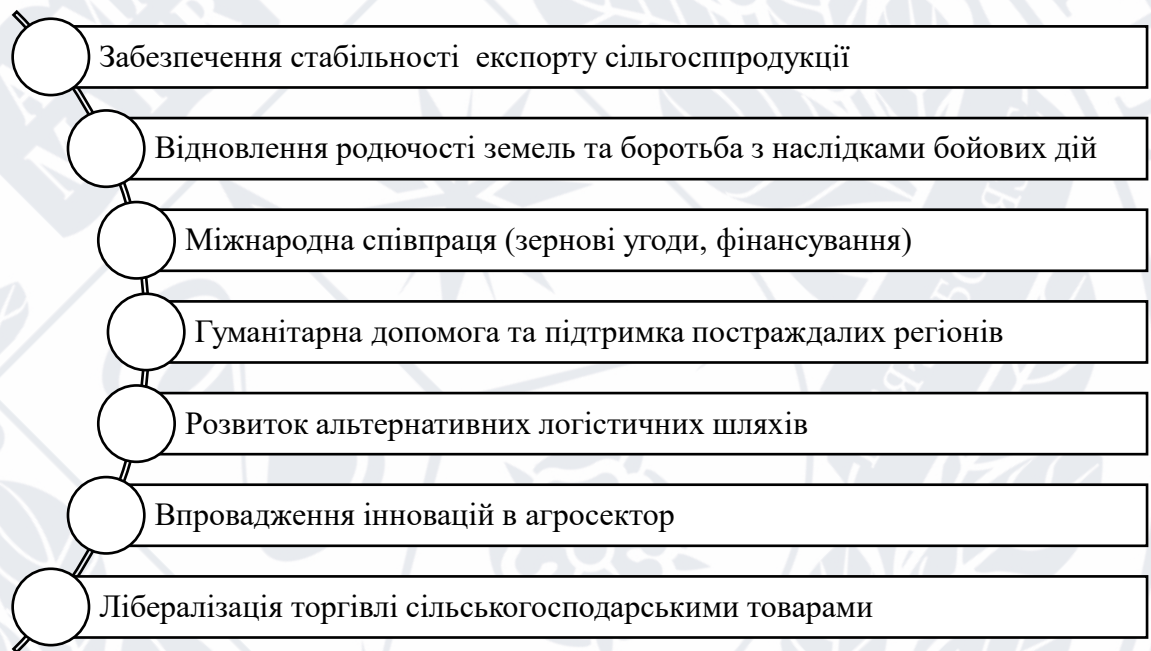

Рисунок 3.3 – Напрями вирішення продовольчої проблеми в умовах війни в Україні

Джерело: запропоновано автором

Першим напрямом є забезпечення стабільності експорту сільськогосподарської продукції. Безпечний доступ до морських перевезень української продукції може бути досягнутий лише за рахунок спільної взаємодії держав та угод в цій сфері.

Сьогодні і період післявоєнної відбудови Україна потребуватиме допомоги у розмінуванні територій та відновленні ґрунтів від хімічних забруднень, спричинених військовими діями.

Важливим є фінансова підтримка відновлення АПК України, а також гуманітарна допомога та підтримка постраждалим регіонам. Щодо останніх, вони також є вразливою групою і належать до категорії населення, що зазнають продовольчої небезпеки.

У період війни важливим також є формування угод щодо альтернативних логістичних шляхів продукції сільського господарства.

Отже, вторгнення Росії в Україну спричинило найбільше зростання глобальної продовольчої безпеки, пов'язане з військовою діяльністю, принаймні за століття. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) прогнозує, що мільйони людей все ще будуть хронічно недоїдати у 2030 році через війну Росії. Наслідки знищення Росією сільськогосподарського сектора України виходять за межі глобальної продовольчої безпеки, оскільки Росія використовує власний сільськогосподарський експорт для впливу на Глобальний Південь. Безвихідь Конгресу щодо допомоги Україні загрожує відновленню українського сільського господарства та глобальній продовольчій безпеці, а також ризикує зміцнити основний інструмент м'якої сили Росії: її експорт продовольства.

Висновки до розділу 3

Глобальна продовольча проблема є складною та багатогранною, і її вирішення потребує спільних зусиль на міжнародному рівні. Міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у цьому процесі, об'єднуючи країни та організації для досягнення спільних цілей.

Основні напрямки міжнародного співробітництва: збільшення виробництва продовольства (спільні інвестиції в дослідження та розробки нових сортів сільськогосподарських культур, стійких до посухи, шкідників та хвороб; підтримка дрібних фермерів у країнах, що розвиваються, надаючи їм доступ до кращого насіння, добрив та технологій; розвиток інфраструктури, такої як системи зрошення та зберігання, щоб зменшити втрати врожаю); сприяння стійкому сільському господарству (заохочення практики стійкого

сільського господарства, такої як органічне землеробство та агролісомеліорація, для захисту навколишнього середовища та збереження природних ресурсів; зменшення викидів парникових газів від сільського господарства, які сприяють зміні клімату; захист водних ресурсів та біорізноманіття); покращення доступу до продовольства (зменшення бідності та нерівності, щоб люди могли дозволити собі їжу; боротьба з голодом та недоїданням, особливо серед дітей та вразливих груп населення; забезпечення продовольчої допомоги країнам, які постраждали від стихійних лих або конфліктів); створення стійких продовольчих систем (розвиток гнучких та стійких продовольчих систем, які можуть адаптуватися до зміни клімату та інших ризиків; заохочення торгівлі та інвестицій в продовольчому секторі, з урахуванням справедливості та сталого розвитку).

Міжнародне співробітництво має ґрунтуватися на принципах справедливості, солідарності та взаємної відповідальності. Важливо, щоб усі країни, незалежно від їхнього рівня розвитку, мали можливість брати участь у прийнятті рішень та отримувати вигоду від результатів співпраці.

Міжнародні організації, такі як Продовольча і Сільськогосподарська Організація ООН (ФАО), Світовий банк та Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (ІФСР), відіграють важливу роль у координації міжнародних зусиль з вирішення глобальної продовольчої проблеми, надаючи технічну допомогу, фінансування та інші ресурси країнам, що розвиваються, а також сприяють діалогу та обміну знаннями між усіма зацікавленими сторонами.

Для встановлення впливу показників розвитку світової економіки на продовольчу безпеку здійснено кореляційно-регресійний аналіз. Аналіз впливу обраних факторів на поширеність продовольчої небезпеки дозволив зробити низку важливих висновків. Спочатку було розглянуто широкий спектр показників, таких як обсяг торгівлі, частка сільського населення, ВВП, рівень інфляції, потоки прямих іноземних інвестицій та чисельність населення. На основі початкових розрахунків встановлено, що саме показник частки

сільського населення має найсильніший зв'язок із залежною змінною Y . Це дозволило обмежити подальший аналіз лише цим чинником, забезпечуючи точність і цілеспрямованість регресійного моделювання. Отримані результати регресійного аналізу свідчать про те, що зі зменшенням частки сільського населення на 1% рівень продовольчої небезпеки знижується в середньому на 2,35%. Таким чином, результати моделювання підтверджують, що частка сільського населення є вагомим чинником, який суттєво впливає на поширеність продовольчої небезпеки. Це вказує на необхідність вирішення структурних проблем у сільських регіонах, таких як низька продуктивність праці та обмежений доступ до сучасних технологій, для зменшення рівня продовольчої небезпеки.

Війна в Україні підкреслила важливість взаємної підтримки і розвитку АПК, оскільки самотійно будь-якій країні, по-перше складно подолати кризові ситуації, а по-друге, зміни в експортно-імпортній діяльності, ланцюгах створення доданої вартості мають катастрофічні наслідки для регіонів і світу в цілому.

ВИСНОВКИ

В результаті аналізу підходів до розуміння глобальної продовольчої проблеми визначено, що це багатогранне явище, яке стосується доступності, якості та достатності продовольства для задоволення базових потреб населення. З'ясовано, що масштаби проблеми охоплюють не лише бідні регіони, але й розвинені країни через дисбаланси в розподілі ресурсів, наслідки кліматичних змін і соціально-економічні нерівності. Огляд еволюції наукових підходів показав, як змінювались уявлення про причини продовольчих криз: від демографічних аспектів до екологічних викликів та глобалізаційних чинників.

Дослідження стану глобальної продовольчої безпеки виявило загострення проблеми продовольчої безпеки. За багатьма індикаторами, що характеризують стан продовольчої безпеки, спостерігається негативна ситуація. Зокрема, зростає недоїдання, поширеність голоду, продовольчої небезпеки гострої та помірної складності. Також відмічено значну нерівномірність між регіонами світу. Найгірші тенденції виявлено для країн Центральної та Східної Африки.

Проаналізовано вплив агропромислового комплексу на вирішення цієї проблеми. Розглянуто виробництво сільськогосподарської продукції, що дозволило встановити, що в цілому відбулось зростання виробництва зерна, кукурудзи, олійних культур, цукру, яєць на 1 особу у світі. Україна є вагомим гравцем на світовому ринку сільськогосподарської сировини. Тому війна в країні, втрата контроль над територіями створюють виклики не тільки для України, а для світової економіки, зокрема в контексті вирішення глобальної продовольчої проблеми. З'ясовано, що сучасні виклики, як-от порушення ланцюгів постачання та геополітичні конфлікти, суттєво ускладнюють забезпечення стабільності продовольчого ринку.

Досліджено роль міжнародного співробітництва в подоланні глобальної продовольчої проблеми. Встановлено, що співпраця між державами у сфері

фінансової допомоги, обміну технологіями та зміцнення інституцій сприяє зниженню впливу продовольчих криз. З використанням інструментів економіко-математичного моделювання побудовано модель впливу показників розвитку світової економіки на продовольчу безпеку. Незважаючи на велику кількість обраних чинників для моделювання, встановлено найсильніший вплив частка сільського населення. Отримані результати демонструють, що частка сільського населення має сильний і негативний вплив на поширеність продовольчої небезпеки. Це може бути пояснено тим, що в країнах із високою часткою сільського населення часто спостерігаються структурні економічні проблеми (низька продуктивність праці, обмежений доступ до сучасних технологій), які сприяють підвищенню продовольчої небезпеки.

Особлива увага приділена впливу війни в Україні на глобальні поставки продовольства, що підкреслює необхідність зміцнення міжнародних механізмів реагування на подібні загрози. На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що перспективи подолання продовольчої проблеми залежать від комплексного підходу, який охоплює екологічні, економічні та соціальні аспекти, а також запропоновані напрями вирішення продовольчої проблеми в умовах війни в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кучерук Л. В. Глобальна продовольча проблема: причини виникнення та загострення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2016. Вип. 5. С. 40–44. URL: <https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/a7fdceb98c02520230fe17201688fbab.pdf> (дата звернення: 14.04.2024).
2. Шлапак А. В., Конохов С. В. Глобальна продовольча проблема: економічний зміст та підходи до вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 22.Ч.3. С.112–115. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_3_2018ua/29.pdf (дата звернення 05.05.2024).
3. Food security. International food policy research institute. URL: <https://www.ifpri.org/topic/food-security> (дата звернення: 19.04.2024).
4. Losing 25,000 to Hunger Every Day. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/chronicle/article/losing-25000-hunger-every-day> (дата зверненняЖ 19.04.2024).
5. Sustainable Development Goals. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/sustainable-development-goals/indicators/2.1.1/en> (дата зверненняЖ 29.04.2024).
6. Марина А., Янковська, Я.. Дослідження стану глобальної продовольчої безпеки. *Економічний простір*. 2023. № 184. С 26-30.
7. The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. URL: <https://openknowledge.fao.org/items/a17000a4-6f42-46cf-9eaa-06007970365d> (дата звернення: 30.04.2024).
8. Food and nutrition security in the post 2015 framework. Beyond 2015. Thematic Position Paper. The Food and Agriculture Organization (FAO): веб-сайт. URL: http://www.fao.org/fsnforum/post2015/sites/post2015/files/resources/Beyond2015_FNSP ositionPaper_FINAL_0.pdf (дата звернення: 19.04.2024).

9. Klennert K. Achieving Food and Nutrition Security. Bonn.: InWEnt, 2005. 206 p. URL : <http://www.fao.org/docrep/meeting/026/MD776R.pdf> (дата звернення: 05.05.2024).
10. Repositioning Nutrition as Central to Development. World Bank, 2006. P. 247.
11. Quisumbing A. R., Brown L. R. et al. Women: The key to food security. IFPRI Food Policy. Washington, 1995. P. 12. URL: <https://www.ifpri.org/publication/womenkey-food-security> (дата звернення: 09.04.2024).
12. Sen A. Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation. New York.: Oxford: Clarendon Press, 1981. 257 p.
13. Jose de Castro. Geopolitica del Hambre. La Habana, 1964. p. 27.
14. The State of Food Insecurity in the World 2013 The multiple dimensions of food security. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Rome, 2013. URL : <http://www.fao.org/docrep/018/i3434e/i3434e00.htm> (дата звернення: 24.04.2024).
15. FAO: its origins, formation and evolution, 1945-1981. Rome.: Food and 204 Agriculture Organization of the United Nations, 1981. P. 11. URL: <http://www.fao.org/docrep/009/p4228e/P4228E04.htm> (дата звернення: 27.04.2024).
16. Стариченко Є. М. Прогнозування рівня продовольчої безпеки України. Дисертація на здобуття наукового ступеня к.е.н..Біла Церква. 2019.256 с.
17. Офіційний сайт Світового банку URL: <https://www.worldbank.org/> (дата звернення: 27.04.2024).
18. Офіційний сайт ФАО. URL: <https://www.fao.org/home/en> (дата звернення: 27.04.2024).
19. FAO. 2023. The State of Food and Agriculture 2023 – Revealing the true cost of food to transform agrifood systems. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc7724en> (дата звернення: 14.04.2024).

20. Глобальний звіт про продовольчу кризу. 2024. URL: <https://www.fsinplatform.org/report/global-report-food-crises-2024/> (дата звернення: 27.04.2024).
21. Глобальний індекс продовольчої безпеки. 2022. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/> (дата звернення: 04.04.2024).
22. Каліущенко І.М. Інституційний механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. С. 124-127.
23. Вплив війни РФ проти України на глобальний ланцюг виробництва продовольства посилюється. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/11-07-22-2/> (дата звернення: 19.04.2024).
24. Кулинич П. Продовольча безпека України і світу в умовах війни: як посилити можливості права для її забезпечення? URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/prodovolcha-bezpeka-ukrayiny-i-svitu-v-umovah-vijny-yak-posylyty-mozhlyvosti-prava-dlya-yiyi-zabezpechennya/> (дата звернення: 19.05.2024).
25. Welsh C. Russia, Ukraine, and Global Food Security: A Two-Year Assessment. URL: <https://www.csis.org/analysis/russia-ukraine-and-global-food-security-two-year-assessment> (дата звернення: 19.04.2024).
26. Global Network Against Food Crises. URL: <https://www.fightfoodcrises.net/> (дата звернення: 19.04.2024).
27. <https://www.peacecorps.gov/educators/resources/global-issues-food-security/#> (дата звернення: 15.10.2024)
28. 3 Biggest Threats to Global Food Security. URL: <https://earth.org/threats-to-global-food-security/> (дата звернення: 05.10.2024)
29. Перегуда О.В. Статистична обробка даних: навч. посіб. / О.В. Перегуда, О.А. Капустян, О.Б. Курилко. Електронне видання, 2022. 103 с. URL: https://www.mechmat.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2022/02/navch_pos_perehuda.pdf (дата звернення: 12.10.2024)

30. Hannah Ritchie, Pablo Rosado and Max Roser. Agricultural Production. How much, and what types of food, do countries produce across the world? URL: <https://ourworldindata.org/agricultural-production> (дата звернення: 17.10.2024)
31. Agriculture in Ukraine: pre-war, status quo and a look ahead. 2023. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Market-analysis-and-Outlook-of-Ukraine-2023.pdf> (дата звернення: 05.11.2024)
32. Bogonos, M., R. Neyter and H. Stolnikovych. Food security and policy review in Ukraine. Issues May 2022-June 2022. URL: <https://kse.ua/kse-impact/center-forfood-and-land-use-research-c4flur/> (дата звернення: 06.11.2024)
33. European Commission to establish Solidarity Lanes to help Ukraine export agricultural goods. URL: https://transport.ec.europa.eu/newsevents/news/european-commission-establish-solidarity-lanes-help-ukraineexport-agricultural-goods-2022-05-12_en. (дата звернення: 05.11.2024)
34. Why grain can't get out of Ukraine. URL: https://www.vox.com/23171151/ukraine-grain-wheat-russia-black-sea-odesafoodcrisis?fbclid=IwAR275N4CeFDx4h96_6PM3ryN2P5w1MxUKH2k0pA cciuaP3 ANo9_FjNm9jSg. (дата звернення: 08.11.2024)
35. Nixon P. A., Ramaswami A. Assessing current local capacity for agrifood production to meet household demand: Analyzing select food commodities across 377 U.S. metropolitan areas. *Environmental Science & Technology*. 2018. 52 (18):10511–10521. (дата звернення: 05.11.2024)
36. Tong Zou, Ayotunde Dawodu, Eugenio Mangi, Ali Cheshmehzangi. General limitations of the current approach in developing sustainable food system frameworks. *Global Food Security*. 2022. Volume 33. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2211912422000153?via%3Dihub> (дата звернення: 01.10.2024).
37. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 жовтня 2023 року «Про стан забезпечення продовольчої безпеки». Указ

президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/681/2023#Text> (дата звернення: 05.08.2024).

38. Peláez L. A., Erro-Garcés A., & Pérez-García R. M. Food security and social protection in times of COVID-19. *International Social Work*. 2022. Vol. 65. № 3. P. 421–433.

39. Gonçalves M. C., da Silva F. R., Cantelli D., dos Santos M. R., Aguiar P. V., Pereira E. S., & Hanazaki, N. Traditional Agriculture and Food Sovereignty: Quilombola Knowledge and Management of Food Crops. *Journal of Ethnobiology*. 2022. Vol. 42. № 2. P. 241–260.

40. Seed B., Kurrein M., Hasdell R. A. Food Security Indicator Framework for British Columbia, Canada. *Health Promotion Practice*. 2023. Vol. 24. № 3. P. 471–480.

41. Belova I., Yaroshchuk O. Food security in Ukraine under martial law: challenges and prospects. *Ekonomichnyy analiz*. 2024. v. 34, n. 3, p. 208-221. ISSN 2219-4649. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6108/6565657441> (дата звернення: 02.11.2024).

42. Артеменко Л., Мариненко Н., Крамар І., Гац Л. Продовольча безпека України в умовах військової агресії: стан та перспективи. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2023. Вип. 1. С. 115- 128.

43. Ніколюк О. В., Атамась Г. П., Шумілов Б. Б. Продовольча безпека України в умовах соціально-економічних трансформацій. *Економіка харчової промисловості*. 2023. Т. 15, Вип. 1. С. 61-67.

44. Родінова Н., Дергач А., Гудзь Г. Світова продовольча криза як наслідок російськоукраїнської війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1463/1408>. (дата звернення: 04.09.2024)

45. Агровигляд України 2024-2033. URL: <https://kse.ua/wpcontent/uploads/2024/03/Agroviglyad-2024-2033.pdf> (дата звернення: 05.10.2024)

46. Сичевський М.П. Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 6–17. (дата звернення: 05.10.2024).

47. Споживацькі настрої українців у другий рік повномасштабного вторгнення. Deloitte. 13 березня 2024 року. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2024/consumerbehavior.html>. (дата звернення: 21.08.2024).

48. В Україні заміновано 470 тис. га земель сільськогосподарського призначення - на розмінування може піти 20 років. Українська асоціація зовнішньої політики. URL: <https://www.ufpa.org.ua/blog/12393>.

49. Пепеля В. Індекс продовольчої безпеки українців є найнижчим у Європі. URL: <https://landlord.ua/news/index-prodovolchoi-bezpeky-ukraintsiv-ie-nainyzhchym-u-ievrop> (дата звернення: 12.09.2024)

50. Стеців І. Державне управління продовольчою безпекою: концептуальні засади та раціональні підходи. *Економіка сільського господарства та ресурсів*. 2022. № 4. С. 215–243.

51. Ефективність: галузевий підхід: колект. монографія / С.О. Гуткевич, П.Т. Саблук, В.Я. Шевчук, Г.М. Завадських, Л.П. Шендерівська та інші. Харків: «Діса Плюс», 2020. 224 с.

52. Малюта Л., Рудан В., Балусhevський К. Проблеми та перспективи розвитку транспортної логістики України в умовах воєнного стану. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 3. С. 153-164.

53. Атаманчук З., Тягун М. Сучасний стан світової агропромислової індустрії та перспективи її розвитку. *Галицький економічний вісник*. Т. : ТНТУ, 2023. Том 84. № 5. С. 178–184.

54. Орехова Т. В., Іщук Ю. А. Вплив основних глобальних проблем сучасності на розвиток світової економіки. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2017. Т. 25, Вип. 9. С. 44-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sv_g_2017_25_9_6 (дата звернення: 05.07.2024).

55. Варламова М., Данилишина А. Розвиток АПК України в контексті глобальної продовольчої безпеки. *Економіка і організація управління*. ДонНУ імені Василя Стуса 2020. № 4. С. 17-25. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2020.4.2> (дата звернення: 05.07.2024).

56. Шкурат М. Роздобудько М. Особливості впливу інвестицій у відновлювану енергетику на рівень життя населення на глобальному рівні. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 6. https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/34216/2/TNTUSJ_2020v6n67_Shkurat_M-Features_of_the_influence_212-220.pdf (дата звернення: 05.07.2024).